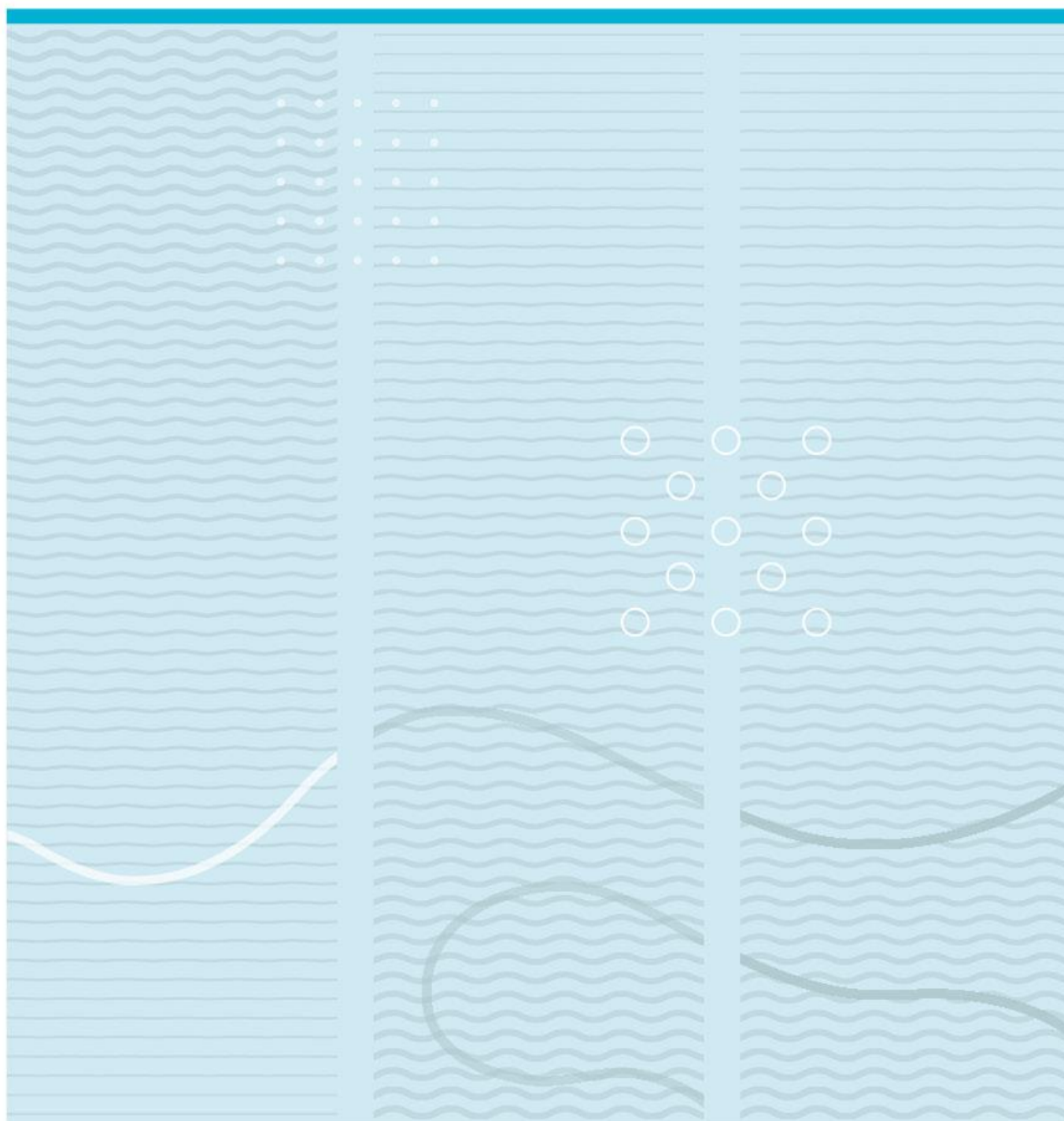

Tone Sæter

*«Å være eller ikke være, et spørsmål også for unge
svineprodusenter?»*

En undersøkelse om hvordan søkelys på husdyrhold i media kan oppleves av påtroppende generasjon.

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for kultur, religion og samfunnsfag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2021 Tone Sæter

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Sammendrag

Svineproduksjon i Norge har fått mye negativ omtale i mediene de senere årene. Mattilsynets avsløringer i Rogaland i 2017 og filmen *Griseindustriens hemmeligheter* vist på NRK Brennpunkt i 2019 er sentrale her. Medieoppmerksomheten har blant annet ført til en rekke nye tiltak for svineprodusentene. Samtidig er det en trend i samfunnet som også får mye oppmerksomhet i mediene: nemlig den som oppfordrer publikum til å spise mindre kjøtt. Denne oppgaven tar for seg hvilken virkning slike saker eventuelt har hatt på ungdom som vurderer en fremtid som svineprodusenter. Teorier om mediepåvirkning sier at en viss påvirkning finner sted, men at den styrkes eller svekkes av mange ulike faktorer. I dette tilfellet virker for eksempel fellesskapene innenfor landbruket selv som en sterk motvekt. En annen ting som har virket dempende på eventuelle negative effekter er koronapandemien som kom til Norge i 2020. Stengte grenser og økt søkelys på selvberging har snudd mye av den negative stemningen som rådet da denne oppgaven ble påbegynt.

Metode

Det har blitt brukt en kvalitativ metode med semistrukturerte dybdeintervjuer av 12 unge voksne på gårder med svineproduksjon i Vestfold fylke. Intervjuene ble foretatt på sensommeren 2020.

Konklusjon

Alle de intervjuede ga uttrykk for avsky for handlingene som ble vist i mediene, men de følte gjennomgående at det var godt at slike praksiser ble avslørt slik at de kunne stanses. Det var flere som nevnte at virkemiddelbruken i brennpunktdokumentaren var «sleip» og lite tilslørt, men at dette var akseptabelt for å få fram budskapet. De følte seg ikke rammet, delvis på grunn av avstand i tid og geografi, men kanskje hovedsakelig på grunn av generasjonskløften: De mente en foreldet praksis var hovedårsaken til disse sakene, og at unge mennesker ikke kommer til å drive på den måten. Slik føltes også påvirkningen fra disse sakene mindre. Tiltak fra varemottakere og myndigheter syntes de var helt greit og til en viss grad fornuftig– og flere etterlyste faktisk *flere* krav til folk som skal holde dyr. Når det gjelder trenden med å slutte å spise kjøtt, så mente mange at den er virkelighetsfjern og at den kommer til å gå over. Allikevel mente de at det er problematisk at det har blitt så stor forskjell på hvordan folk tror det er på en gård, og

hvordan det faktisk er. Samtidig var de fleste ganske motivert til å forsøke å motvirke denne tendensen.

Abstract

Pig production in Norway has received a lot of negative coverage in the media in recent years. The Norwegian Food Safety Authority's revelations in Rogaland in 2017 and the film "Griseindustriens hemmeligheter" shown on NRK Brennpunkt in 2019 are central. Among other things, the media attention has led to a number of new measures for pig producers. At the same time, there is a trend in society that is also receiving a lot of attention in the media: namely the one that encourages the public to eat less meat. This thesis deals with the effect such cases may have had on young people who are considering a future as pig producers. Theories of media influence say that a certain influence takes place, but that it is strengthened or weakened by many different factors. In this case, for example, the communities within agriculture themselves act as a strong counterweight. Another thing that has had a dampening effect on any negative effects is the corona pandemic that came to Norway in 2020. Closed borders and increased focus on self-rescue have reversed much of the negative mood that prevailed when this task was started.

Method

A qualitative method has been used with semi-structured in-depth interviews of 12 young adults on farms with pig production in the county of Vestfold. The interviews were conducted in the late summer of 2020.

Conclusion

All the interviewees expressed disgust at the actions shown in the media, but they generally felt that it was good that such practices were revealed so that they could be ended. There were several who mentioned that the use of instruments in the focal point documentary was "slippery" and little obscured, but that this was acceptable to get the message across. They did not feel affected, in part because of distance in time and geography, but perhaps mainly because of the generation gap: They believed an outdated practice was the main cause of these issues, and that young people would not operate in that way. Therefore the impact of these cases also felt less. Measures from recipients of goods and authorities they thought were perfectly fine, and to a certain

extent sensible - and several actually called for more demands on people who are to keep animals. When it comes to the trend of eating less meat, many thought that it is far from reality and that it will pass. Still, they thought it was problematic that there has been such a big difference between how people think it is on a farm, and how it actually is. At the same time, most of them were quite motivated to try to counteract this tendency.

Innholdsfortegnelse

Forord	9
Bakgrunn	11
Problemstilling.....	13
Underproblemstillinger	14
Oppgavens struktur	15
Begrepsavklaring	15
Virkeligheten står ikke stille.....	16
Teoretiske rammeverk	17
Tidligere forskning	17
Medienes påvirkning	18
Allmektige medier og stimulus – respons modellen (S-R modellen)	18
Tostegshypotesen	19
Diffusjonsforskning.....	20
Formidling av virkelighetsforståelse	21
Taushetsspiralen.....	21
Kultivasjonsteorien	22
«Griseindustriens hemmeligheter»	23
En beskrivelse av filmen «Griseindustriens hemmeligheter».....	24
Virkemidler i filmen	28
Mediesakenes praktiske konsekvenser.....	30
Slaktegriskampanjen	31
Griseløftet.....	31
E-læringskurs	31
Velferdsgris.....	32
Mattilsynets tilsynskampanje	32
Metode	33
Kausalitet.....	33
Valg av forskningsopplegg	33
Asymmetriske maktforhold i intervjusituasjonen.....	34
Intervjuguide og diskusjonsemner	35
Geografisk område og driftsform	36

Informantenes alder	36
Informantenes kjønn	36
Informantenes slakteritilknytning	36
Utvalg av de enkelte intervjupersonene	37
Relasjoner og kort om hver enkelt respondent.....	37
Erfaringer i intervjusituasjonene	43
Hvordan få frodige svar?	44
Utilsiktede responser	44
Provoserende spørsmål.....	44
Rolleavklaring	45
Transkriberingen	46
Trygghet i situasjonen	46
Tidsbruk og andre omstendigheter	46
Analyse	48
Hermeneutikk.....	48
Analyseprosessen	49
Reaksjoner på Brennpunktdokumentaren	50
Hvordan oppleves følgene omtalen i mediene har fått?.....	53
Medienes søkelys kan være positivt.....	58
Omverdenen: hvordan oppleves reaksjoner fra omgivelsene?	61
Hvordan ble medieomtalen snakket om?	65
Fremtidig valg av husdyrproduksjon på gården: Har du lyst til å drive med gris?.....	69
Fremtidens svineprodusenter – hva tenker de om mediernes og pressgruppers krav fremover?	73
Avslutning og konklusjon.....	79
Litteratur:.....	82
Illustrasjoner.....	85
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE	86
VEDLEGG 2: EMNEKORT	87
VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING NSD.....	88

Forord

Arbeidet med denne oppgaven begynte høsten 2018, og det har vært en tid preget av ganske dramatiske hendelser. For svineprodusentene i Vestfold – som jeg har jobbet med og for i snart 25 år, har det vært tøft å oppleve all den negative oppmerksomheten næringen har fått i media. Derfor har det vært ekstra motiverende å snakke med de unge informantene om nettopp dette. Jeg vil derfor rette en stor takk til alle.

Denne oppgaven ble også delvis til i «koronaens tid», noe som har ført til en ganske annerledes hverdag med uvante restriksjoner som hjemmekontor, munnbind og generell avstand til folk. Dette har gjort at det til tider har vært vanskelig å holde på konsentrasjonen. Derfor vil jeg gjerne rette en stor og varm takk til min mann Alf, som hele tiden har støttet opp om og hatt tro på prosjektet. Periodevis har han listet seg omkring i huset så jeg skulle få arbeidsro. Han har også bidratt med gode diskusjoner og gjennomlesinger av manuskriptet.

En takk må også rettes til USN i Bø for sin entusiastiske og hjelpsomme stab. Og ikke minst tusen takk til professor Stephen J. Walton for å ha utvidet min horisont, for den gode og stødige veiledningen, og for de mange kloke og morsomme e-postene som har vært med på å holde humøret oppe igjennom prosessen. Her må også nevnes medstudentene Miriam Røsler og Ingrid Wåhlberg for oppmuntrende og nyttige møter på Zoom.

Jeg vil også takke min sjef i Nortura, Terje Nilsen, for å ha vært så positiv til prosjektet og gitt meg rom til å foreta noen av intervjuene i tilknytning til andre oppdrag. Og så vil jeg takke Negotia for å ha støttet studiene mine økonomisk, det betyr enormt mye.

Andre som også fortjener takk, er datteren min, Kristin, for mange lange og gode master-samtaler, og min sønn Vermund og resten av familien som har holdt ut med en til tider fraværende mor, svigermor, farmor, datter og søster.

Nøtterøy, den 14. mai 2021

Tone Sæter

«Når folk spør hvorfor jeg ikke spiser animalske produkter svarer jeg: Fordi de er usunne, og de er produkter av en voldelig industri. (...) Forestill deg å leve i et bur i mørket, ute av stand til å bevege deg, dag etter dag. Lidelsene til gårdsdyr er nesten hinsides vår fatteevne. De har ingen valgmuligheter, men det har du, og livene deres avhenger av det.» **Casey Afflec** (NOAH 2021).

«Når jeg ser bacon ser jeg en gris, og det er derfor jeg ikke kan spise det. Så enkelt er det. (...) Om slakterier hadde glassvegger ville alle vært vegetarianere.»

Paul McCartney, musiker (NOAH 2021).

Bakgrunn

I mitt daglige virke arbeider jeg som varestrømsrådgiver for Nortura SA (Nortura 2021) i Tønsberg - og har holdt på med det siden 1996. Nortura er et næringsmiddelkonsern som består av det som tidligere het «Gilde Norsk Kjøtt» og «Prior Norge», og er et samvirke eid av husdyrprodusenter i Norge. Kort sagt handler min rolle i Nortura om å være en slags «olje i maskineriet» mellom svineprodusentene og slakteriet. Sammen med de andre rådgiverne er jeg ute i de ulike svinebesetningene og gir faglig bistand og følger opp avtaler.

Min rolle er også å være med å sørge for et tilbud om fagmøter, og at de har en sosial arena der de kan treffe andre svineprodusenter, blant annet igjennom min sekretærfunksjon i Norsvin Vestfold (Norsvin 2021). Jeg har vanligvis lite å gjøre med den mest følsomme delen av virksomheten i konsernet; den der husdyr blir transportert inn til slakteriene og avlivet. Men jeg har merket en økende interesse fra produsentene selv og fra publikum for å ta rede på hvordan dette egentlig foregår.

I vår industrialiserte verden har avstanden fra «bås til bord» blitt stor. Krav til høy effektivitet i husdyrproduksjonene og tilsvarende høye krav til smittevern og dyrehelse, har gjort at husdyrholdet har blitt mer spesialisert og lukket. Fjøsene har rett og slett blitt mindre tilgjengelige for folk flest. Det som folk før forbandt med gårdsliv og husdyrdrift - hvor det var høner, griser, kuer, sauer og en hest på hver eneste gård, finnes ikke lenger. I hvert fall ikke innenfor det kommersielle landbruket. Tidligere hadde de aller fleste en eller annen i familien eller slekta som drev gård, og som man av og til kunne besøke. Dette har blitt mer og mer uvanlig, og folks kunnskaper om hva som faktisk skjer på en gård og med landbruksprodukter generelt har blitt dårligere.

Folk flest har i dag sitt kjennskap til dyrehold igjennom eget kjæledyrhold og fremstillinger i forskjellige media. Dette har gitt et kunnskapsvakuum om hva som faktisk foregår på gårdsbrukene og i slakteriene. En av begrunnelsene for å bli vegetarianer eller veganer, er ofte at man ikke vil at dyr skal dø. Det å avlive dyr oppfattes som slemt, noe som delvis kan skyldes dette informasjonsvakuemet som har oppstått.

Hvis man tar en kikk på et av sitatene på side 9 i denne oppgaven; «...*Forestill deg å leve i et bur i mørket, ute av stand til å bevege deg, dag etter dag. Lidelsene til gårdsdyr er nesten hinsides vår fatteevne....*» (Noah 2021), så høres jo dette fryktelig trist ut, men det har heldigvis lite med virkeligheten å gjøre, her i landet i hvert fall. Det norske lovverket om dyrevelferd er blant de strengeste i verden. Og hvis man kun målte dyrevelferd i *god helse* – så kan man også merke seg at Norge er blant de landene i verden som bruker minst antibiotika i husdyrholdet (Landbruks- og matdepartementet 2019).

Men i den senere tid har det vært mye omtale i media av dårlig dyrevelferd i norske husdyrhold, og da særlig i svineholdet. Mattilsynet i Rogaland hadde i 2017 et spesielt fokus på svineproduksjonen i området sitt, blant annet på grunn av reaksjoner fra kjøttkontrollen på slakteriene. I den forbindelse har de avdekket brudd på regelverket hos mange svineprodusenter. Disse sakene har blitt publisert i en rekke medier¹. Når de også ledsages av filmsnutter og fotografier av griser som lider og har det vondt, er inntrykket ganske sterkt, og folk reagerer naturlig nok med avsky og sinne. Forskjellige fora på internett har gjenspeilet denne avskyen, og det har blitt skrevet mange spaltetimer om blant annet industriproduksjon, som mange mener er årsaken til at dyrenes velferd settes til side. Det har blitt tatt til orde for at slik industripreget husdyrproduksjon er dyreplageri i seg selv. Det å slutte å spise kjøtt, har blitt nevnt som en løsning på hele problemet.

I artikkelen «Kjøtt har begynt å stinke – derfor kutter unge ut kjøttet.» av Kjersti Nipen (2019), ses det blant annet på kjøttets statusforfall de senere år; overproduksjon, prisdumping og grensehandel har bidratt til at det eksklusive ved kjøttmåltidet har fordunstet. Det har også vært mye fokus på kjøttproduksjon i klimadebatten.

¹ NRK Nyheter. «Videodokumentasjon fra tilsyn Mattilsynet har gjort hos slaktegrisbønder i Rogaland, som NRK har fått tilgang til, er rystende.»

Problemstilling

Tittelen på denne oppgaven starter med William Shakespeares velkjente sitat «Å være eller ikke være..» som kanskje kan virke noe dramatisk. Men i en verden hvor mediene spiller en stadig større rolle i våre liv, kan det være verdt å undersøke hvordan det oppleves det å bli rammet av medienes søkelys. Hvordan oppfatter den unge landbruksbefolkningen denne noe «kjøttfiendtlige» kulturen? Er de kanskje en del av den selv? Og kan negativ vinkling på kjøttkonsum, miljø- og dyrevelferd i media føre til at den yngre generasjonen i sterkere grad ikke ønsker å overta gården – eller ikke ønsker å fortsette med husdyrhold?

Det har foregått en ivrig debatt i fagmiljøene etter rogalandsavsløringene - kanskje hovedsakelig i landbrukets egne fora – som for eksempel innlegg i avisen Nationen og gruppen «Venner av norsk landbruk» på Facebook. Er landbruksungdommen til stede på disse arenaene? Hovedmengden av husdyrholdene våre befinner seg jo ikke i hovedstaden, så hvordan står det til i mer rurale strøk?

Jeg tror at mange unge bønder og svineprodusenter i noen grad blir påvirket av hvordan husdyrproduksjoner blir fremstilt og omtalt i mediene omkring dem. Så jeg er interessert i å finne ut mer om hvordan det egentlig er å være datter eller sønn av en svineprodusent på det sentrale Østlandet i 2020. Møter de fordommer i sine daglige liv med jobb og aktiviteter hvor de treffer andre ungdommer fra andre miljøer?

Kan dette få følger for fremtidige valg av produksjon på gården? Kan det rett og slett påvirke ønsket om å ta over etter foreldrene i det hele tatt? Ut fra dette har jeg formulert følgende problemstilling som jeg vil belyse i denne oppgaven:

I hvilken grad har den offentlige omtalen av husdyrproduksjon og kjøttkonsum i media de senere årene påvirket unges ønske om å ta over etter sine foreldre som husdyrprodusenter?

Underproblemstillinger

Jeg har også formulert noen underproblemstillinger å jobbe ut ifra:

- ***Hvordan opplever de omtalen av husdyrproduksjon i media og de følgene den har fått?*** Tar de seg nær av det, eller tenker de kanskje ikke så mye på det? Synes de/synes de ikke at det er greit med tiltak? Eller er dette en kilde til frustrasjon som øker eventuell belastning?
- ***Har de hatt negative opplevelser i sine daglige liv med skole, fritidsaktiviteter, jobb og sosiale medier?*** Altså på arenaer hvor de treffer ungdom fra andre miljøer enn fra landbruket. Føler de kanskje at de må forsvare svineproduksjonen? Har disse omstendighetene gjort at de har endret adferd?
- ***Hva tenker de om fremtidige valg av husdyrproduksjon på gården?*** Har det blitt mindre lystbetont å se for seg en fremtid som svinekjøttprodusent?

Oppsummert er undersøkelsens formål å finne ut i hvilken grad medias omtale av husdyrproduksjon og kjøttkonsum har påvirket (eller ikke påvirket) de unges ønske om å bli husdyrprodusenter i fremtiden. Dette mener jeg er interessant å finne ut mer om fordi det kan føye seg inn i et større bilde av empiri om medienes påvirkningskraft, og ikke minst fordi det også kan gi et bidrag til kartlegging av de kommende husdyrprodusentenes syn på sin egen situasjon som ivaretaker av dyrevelferd i en kjøttproduserende næring.

Oppgavens struktur

For å besvare problemstillingene mine vil jeg først foreta en kort begrepsavklaring og deretter si litt om situasjonen som oppgaven har blitt til i. Deretter vil jeg behandle det teoretiske grunnlaget for oppgaven.

For å forklare noen av de materielle omstendighetene undersøkelsen har sin begrunnelse i, vil jeg gå litt grundigere inn på å beskrive noe av det mediematerialet som foreligger, og vise til noen av de konsekvensene dette har fått for svineprodusenter.

Deretter vil jeg beskrive metoden som er brukt for å undersøke problemstillingen. I analysedelen som følger, vil jeg bruke det innsamlede materialet til å søke å finne svar på problemstillingene. Avslutningsvis vil jeg presentere noen av de funnene som er gjort.

Begrepsavklaring

Medier

Store Norske leksikon definerer ordet «medier» slik:

Massemedier er teknologiske meddelelsesmidler som gjør det mulig å nå et stort og sammensatt publikum på kort tid innenfor et geografisk vidt område. De viktigste massemediene er presse, radio og fjernsyn. De når ut til store grupper på veldig kort tid og brukes daglig av store deler av befolkningen. Til massemediene regnes også ukeblader, bøker, tidsskrifter, film, CD-er og Internett. (Store Norske Leksikon, s.v. «Medier», 11.05.21).

Sosiale medier

Sosiale medier er definert på denne måten på Wikipedia;

Sosiale medier er tjenester på Internett som ikke skiller mellom produsenter og konsumenter av innhold – innholdet lages i stor grad av brukerne selv – og som legger til rette for «mange til mange-kommunikasjon». Sosiale medier kjennetegnes gjerne ved at de er organiserte som virtuelle nettsamfunn og nettverk hvor påloggede brukere med hver sin brukerprofil kan kommunisere med hverandre, med medlemmer av selvorganiserte grupper, og eventuelt med alle brukere av det sosiale mediet eller hele Internett (Wikipedia, s.v. «Sosiale medier», 11.05.21).

Når jeg i oppgaven bruker ordet «medier» tenker jeg i utgangspunktet på massemedier og sosiale medier. Jeg vil spesifisere ytterligere dersom jeg kun mener for eksempel en konkret nettavis eller sosiale medier som Facebook. Begrepet «mediepåvirkning» har fått sitt eget kapittel.

Virkeligheten står ikke stille

Mens jeg har arbeidet med oppgaven har tiden naturligvis ikke stått stille. Jeg begynte å interessere meg for problemstillingen igjennom mitt arbeide allerede våren 2017, hvor det var relativt store oppslag i pressen på grunn av mattilsynsskandalen i Rogaland. I skrivende stund er vi i året 2021, og det har skjedd ganske mye både i media og i våre daglige liv siden oppstarten. For svineprodusentenes del, kom det enda en runde med utrivelig medieoppmerksomhet da NRK Brennpunkt viste Norun Haugen/Piraya films dokumentar «Griseindustriens hemmeligheter» (NRK TV 2019) den 19. juni 2019.

I en bransje som var i full gang med å bygge opp igjen renommeet etter rogalandskandalen, virket denne filmen ganske knusende, og jeg skal derfor vie en del oppmerksomhet til den.

Da jeg intervjuet informantene, hadde det allerede gått ett helt år siden filmen ble publisert (intervjuene ble foretatt fra 18. juni – 22. juli 2020). I tillegg hadde medieverdenen fått noe ganske annet å konsentrere seg om: Koronapandemien. Den førte i mars 2020 til en nedstengning av samfunnet i Norge og dette var nok ikke helt uten betydning for svarene i undersøkelsen.

Teoretiske rammeverk

I dette kapittelet vil jeg først helt kort nevne enkelte arbeider som berører noe av interessefeltet til denne oppgaven – om hvordan forskjellige medier kan påvirke. Hovedvekten av kapittelet vil jeg derimot tilegne teorier om medienes påvirkning, utviklingstrekk og betraktninger.

Tidligere forskning

Kvalvik (2013) sier at *ytringer og engasjement på sosiale medier kan i stor grad være med å påvirke dagsorden i de tradisjonelle mediene og de politiske partiene.*

Mediene brukes for å sette i gang debatter og skape nyhets saker som setter dagsorden. Jeg forstår Kvalvik dithen at han antyder at hegemoniet til de tradisjonelle mediene er over, og at de politiske partiene i større grad kan påvirke hvilken vei de vil opinionsvinden skal blåse ved bruk av sosiale medier.

Sannvoll (2018) har undersøkt hvordan sosiale medier påvirker unge jenters kroppsbilde og kostholdsvaner. Hun konkluderer med at de har en ambivalens i dette forholdet: informantene sier at de ikke blir påvirket, samtidig som undersøkelsen viser at de blir påvirket. Hun antyder også at sosiale medier kan virke positivt som et sosialt støttende nettverk, kanskje særlig der vedkommende har lite sosial støtte ellers i hverdagen.

I artikkelen «Media påvirker hvordan vi oppfatter klimaendringer.» (Holsten, Kildal 2018) gjengis resultatene av Anja Markens masteroppgave hvor det blant annet konkluderes med at når journalistene forsøker å være objektive, så øker risikoen for at de fremmer spesielle gruppers interesser. Dekningen av klimaendringer i aviser på den oljerike vestkysten av Norge, viste seg å ha et overveldende sterkt fokus på ‘det grønne skiftet’ og teknologiske nyvinninger. Det skapes et inntrykk av at klimaendringer er noe som helst skjer andre steder, og at oljeutvinning i Norge fortsatt kan skje ettersom den er ‘renere’ og preget av grønn innovasjon. Dette gjør at publikum oppfatter at klimaproblemene er noe som må løses med teknologisk innovasjon slik at deres egen innsats er av mindre betydning. Det kan føre til liten motivasjon for å gjøre noe selv.

Medienes påvirkning

Jeg nevnte innledningsvis at det er trender i samfunnet som kan forklares med avstand mellom forbruker og vareprodusent. I den verdenen vi lever i har mediene fått en stor plass. De aller fleste av oss bruker smarttelefon, pc og tv flere ganger hver eneste dag. I informasjonsvakuemet som har oppstått, siver fortellinger av ymse opphav inn –for eksempel disneykonsernets tegnefilmforståelse av gårdsliv, aktivisters redigerte virkelighetsgjengivelser, men også faktabaserte dokumentarer. I denne floraen av informasjon skal hver enkelt forme sine egne meninger og foreta sine handlinger og valg. Mediene kan i større eller mindre grad påvirke hvordan dette skal foregå, men hva ligger egentlig i dette begrepet *mediepåvirkning*?

Tor Bang (2006, 247) siterer den finske medieforskeren Veikko Pietiläs definisjon:

Mediepåvirkning har funnet sted når det som et resultat av kommunikasjonsprosessen er noe (ikke er noe) i mediets omgivelser som ikke ville ha vært (ville ha vært) der uten kommunikasjonsprosessen.

Bang (2006, 247) påpeker at det kan påvises påvirkning dersom det har skjedd registrerbare endringer i oppfatninger av fenomener som sammenfaller med mediens beskrivelse av disse. Men han sier også at det å slå fast mediens rolle i denne påvirkningen er svært komplisert – det setter strenge metodiske krav til fremgangsmåten man kan bruke.

Ifølge Ragnar Waldahl (1999, 133 – 148), kan påvirkningen fra mediene være langsiktig eller kortsiktig, og den kan virke på enkeltmottakere eller større grupper. Han fremhever at det sentrale i endringene av vurderingen av mediens makt opp igjennom historien, handler om synet på forholdet mellom deltakerne i påvirkningsprosessen.

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på mediens påvirkningsmønster og ha hovedvekten på utviklingen av teorier på området.

Allmektige medier og stimulus – respons modellen (S-R modellen)

Da massemediene begynte å bli allemannseie i 1930-årene, var fokuset størst på hva selve mediet kunne gjøre – ikke på selve publikummet (Waldahl 1999, 133-134).

Årsakene lå blant annet i den tidens psykologi som var opptatt av stimulus – respons-teorien. Mennesket ble sett på som et vesen som reagerte på inntrykk utenfra uten noen særlig egen påvirkning på dette. Dessuten hadde man latt seg imponere av ymse

øyensynlig vellykkede propagandafremstøt, slik som Nazistenes bruk av radio for å ensrette opinionen i Tyskland. Det festet seg derfor en oppfatning av at mediene hadde en direkte virkning på publikum. Og de hadde den samme virkningen på absolutt alle. Mediene var rett og slett «allmektige» – og dermed svært farlige.

Videre forteller Waldahl (1999, 134) at ettersom fenomenet ble gjenstand for empiriske studier, oppsto det raskt motforestillinger mot dette synet. Man fant ut at flere faktorer spilte inn; selv om innholdet var det samme, kunne forskjellige sosiale og individuelle egenskaper og omstendigheter skape helt forskjellige reaksjoner og virkninger. Det var altså annet enn kun innholdet i medieproduktene alene, som virket.

Derfor ble denne skiftet ut med S-O- R- modellen, hvor O-en betegner «organismen», altså den individuelle og organiske publikummer (Waldahl 1999, 134). Enkeltindividene er ulike psykologisk sett. De har forskjellig lynne. En person har kanskje en grunnleggende skeptisk innstilling til verden, mens andre har en mer optimistisk og tillitsfull innstilling. Derfor vil de kunne oppfatte medienes budskap på vidt forskjellige måter. En annen virkningsfull ting er også individenes tilhørighet til forskjellige sosiale kategorier, og deres sosiale forbindelser (Waldahl 1999, 134).

Men S-O-R modellen levde heller ikke evig – etter nye empiriske studier viste det seg at det ikke var særlig hold i den. Waldahl (1999, 135) skriver at studier foretatt av Paul Lazarsfeld og hans medarbeidere om påvirkning av velgere i forkant av presidentvalget i USA i 1940, viste at personlig kommunikasjon hadde en mye sterkere påvirkning på folk enn mediene direkte. Familien, arbeidskamerater og religiøse organisasjoner – alle var steder der medienes innhold ble diskutert og drøftet. På bakgrunn av dette utformet Lazarsfeld tostegshypotesen.

Tostegshypotesen

Denne hypotesen innebar to steg i kommunikasjonsprosessen mellom massemediene og publikum: I det første steget gikk informasjonen fra massemediene til såkalte opinionsledere, og i steg to til «menige» mottakere (Waldahl 1999, 135). Her snakker vi om tre grupper deltakere; massemedier, opinionsledere og mottakere – ikke bare avsender og mottaker som tidligere. Det som var nytt her var viktigheten av *personlig innflytelse*. Man fant at diskusjoner i familien, blant arbeidskolleger og andre bekjente betydde mer enn massemediene som påvirkere. Men noen individer er viktigere i denne prosessen enn andre, nemlig opinionslederne. Både hvordan de gjenforteller medieinnholdet og hvordan deres innstilling til det er, påvirker i miljøet omkring. De

har også en tendens til å bruke massemedier i større grad enn andre. Tostegshypotesen introduserer en mer kompleks prosess, men den har også et nokså stivt syn på kommunikasjonsprosessen – påvirkningen går bare én vei. (Waldahl 1999, 140).

Diffusjonsforskning

I følge Waldahl (1999, 140 - 141) er *diffusjonsforskning opptatt av prosesser som kommuniserer en nyvinning til medlemmene i et sosialt system over en viss tid*. Det kan være en ny gjenstand; som for eksempel et nytt fremkomstmiddel, en ny måte å gjøre ting på: som for eksempel en ny jordbearbeidingsmåte, eller et nytt prinsipp – som nye holdninger til å det å spise kjøtt. En slik ny sak har som regel en idé-bestanddel og en objekt-del. Ideen er det nyes emosjonelle og kunnskapsmessige grunnlag. Dersom man aksepterer idédelen, så kreves det ikke stort – dette er bare en symbolsk avgjørelse – man kan ha sympati med ideen uten å gjøre så mye ut av den. For eksempel vil de færreste være imot prinsippet om god dyrevelferd i husdyrhold. Objekt-delen derimot, er det *fysiske* ved det nye. Denne komponenten krever en handling, noe som gjerne blir mer synlig (Waldahl 1999, 141). For å fortsette å bruke husdyrhold som eksempel, så kan idé-delen være at *det bedrer dyrevelferden i husdyrholdet ikke å spise kjøtt*, og at man erklærer seg som vegetarianer og husdyrholdmotstander. Når vi kommer til objekt-delen, må man faktisk la være å spise kjøtt. Noe som kan sitte litt lenger inne.

Prosessen med å få dette nye ut til publikum kan vi kalle en spredningsprosess. Slike spredningsprosesser skjer i et sosialt system, innenfor visse strukturer (Waldahl 1999, 141). Dersom samfunnet har gode kommunikasjonssystemer og høyt teknologi- og utdanningsnivå vil spredningsprosessen kunne skje enklere og raskere. For eksempel vil tanken om *økt velferd for husdyr* spre seg raskere i rike velferdssamfunn enn i fattigere land. Prosessen deles inn i ulike påvirkningsstadier og i forskjellige mottakergrupper.

Waldahl fremhever at diffusjonsteorien gir et mer variert syn på den rollen som mediene spiller innen informasjonsspredning (1999, 147-148). Det ser ut til at massemediene har størst betydning innledningsvis, mens personlig kommunikasjon - og til sist egne erfaringer - betyr mest for folks eventuelle tilslutning. Likeledes har eksterne kanaler tilsvarende mest betydning i tidlig fase, og lokale og nære kanaler har mer betydning i senere.

Formidling av virkelighetsforståelse

Mennesket oppfatter virkeligheten omkring seg først og fremst ved å selv være en del av den. Virkeligheten fremstår for den enkelte som objektiv og sann. Den andre måten er ved symbolske representasjoner, som derimot ikke er selvopplevde. Slike representasjoner kan være rent muntlige uttalelser eller for eksempel beskrivelser fra media. De formidler ulike *virkelighetsbeskrivelser* (Waldahl 1999, 231). Hvert individ skruer sammen sin egen personlige virkelighetsforståelse av litt av det ene, og litt av det andre: både det selvopplevde og fra symbolrepresentasjoner det kommer ut for. Hvor mye mediernes fremstilling har å si for disse forståelsene øker når temaet som er oppe til behandling er langt unna ens eget nære ståsted. Jo større avstand, jo større blir altså påvirkningskraften (Waldahl 1999, 232 -233).

Taushetsspiralen

I det Waldahl tar for seg mediernes opinionsdannende rolle, fremhever han at de aller fleste bryr seg om hva andre mennesker mener (1999, 237). I hvert fall om aktuelle saker. Dette påvirker også hva vi selv mener. Enkelte føler at de til stor grad er enige med dagens opinionsklima, mens andre ikke føler det slik. De førstnevnte vil da tenke at det er mange som deler deres syn, noe som gir selvtillit og gjør at det blir lystbetont å delta i samfunnsdebatten, mens sistnevnte ikke gjør det. De blir tause og lukker seg. Det vil sitte langt inne for disse å delta med slike meninger offentlig (238). Waldahl referer Elisabeth Noelle-Neumanns teorier om taushetsspiralen, hvor man i utgangspunktet mener at folk ikke liker å ha divergerende syn fra den rådende opinionen, og frykter sosial isolasjon hvis de ytrer seg (Waldahl 1999, 238). Dette bærer samfunnsdebatten preg av: et fremoverlent meningsflertall som dominerer mediebildet, og et mindretall som ikke evner å komme til orde i samme grad. Slik får vi to spiraleffekter: Den negative: taushetsspiralen – det vil si at meninger som ikke passer med klimaet skrumper og blir formulert i enda mindre grad, mens den andre effekten virker genererende. Dette har ikke noe med antall meningsinnehavere å gjøre, men heller med en gruppes evne og iver for å fremme sin sak. Det er hvordan gruppen *fremstår* som er det viktige. Slik kan vi få den situasjonen at små grupper fremstår som mye større enn det de egentlig er – og en minoritet fremstår som en majoritet vice versa.

I artikkelen «Sosiale medier gjør flere tause», forteller journalist Bård Amundsen (2014) om forskning som tyder på at forestillingen om sosiale medier som Facebook som debattarenaer ikke stemmer. Det kan se ut til at taushetsspiralen lever i beste

velgående; dersom folk tror at ikke andre deler deres oppfatning, så lar de være å mene noe om det på sosiale medier.

Waldahl (1999, 239) skriver at teorien om taushetsspiralen allikevel gir et for enkelt syn på prosessene. Det finnes motveker– for eksempel det at folk gjerne har støtte i sine egne nettverk. Og individer er dessuten forskjellige – mange er ikke så påvirkelige som man kanskje skulle tro.

Kultivasjonsteorien

Kan vi stole på at mediene fremstiller virkeligheten som den er? I følge Waldahl (1999, 243) ligger det et verdimeessig budskap i mediene. De kan ved sin bruk av aktører fremstille virkeligheten skjevt, – noe som ikke nødvendigvis er så tydelig for publikum. At de er utydelige betyr ikke at de ikke påvirker. Tv-mediet når de aller fleste mennesker, og det er svært mange forskjellige mennesker som skal underholdes. Derfor produseres det store mengder sjablongmessig innhold. Dette har vekket en interesse for å finne ut om tv har noe å si for folks oppfatninger av normer og verdier i samfunnet. George Gerbner og hans forskningsgruppe – Annenberg-gruppen, formulerte den såkalte «kultivasjonsteorien», som går ut på at mediene kan *kultivere* oppfatninger hos publikum (Gerbner referert i Waldahl 1999). Det vil si at de kan påvirke folks virkelighetsoppfatning over tid, og dyrke fram visse forestillinger. Dersom det for eksempel vises mye vold i filmer og nyhetsbilder, så kan folk som ser mye på tv ledes til å tro at det er mer voldelig kriminalitet i verden – eller nabolaget, enn det faktisk er. Stereotypier kan også forsterkes og bevares. Det er en del kritikk mot kultivasjonsteorien som mye går på metoden i undersøkelsene, men teorien har blitt utviklet. Nå tas det mer hensyn til publikums sosiale situasjon for å kunne si noe om påvirkningen (Waldahl 1999, 250).

«Griseindustriens hemmeligheter»

Som jeg skrev innledningsvis, har svineproduksjonen vært i hardt vær i mediene de siste årene. Og ikke minst etter at tv-programmet NRK Brennpunkt viste filmen «Griseindustriens hemmeligheter» (Haugen, 2019). Den ble lansert av NRK Brennpunkt (NRK TV 2019) som en dokumentarfilm. Store norske leksikon skriver dette om sjangeren;

Dokumentarfilm er en filmsjanger som skildrer virkeligheten med autentiske personer, miljøer og hendelser. Virkeligheten fremstår ikke uformidlet – dokumentarfilmen representerer en «kreativ bearbeiding av virkeligheten» (John Grierson) Men til tross for dokumentarfilmskaperens subjektive fremstilling er det publikums forventning om at dokumentarfilmen er en verifiserbar skildring av virkeligheten [min understreking], som avgrenser sjangeren i forhold til spillefilmen. (Store Norske Leksikon, s.v. «Dokumentarfilm», lest 25.04.2021)

I det at publikum forventer at det som lanseres som en dokumentarfilm er en film som skildrer virkeligheten, fordrer det etter mitt syn at filmen på tross av den kreative bearbeidingen fremstår som noenlunde faglig og tillitvekkende. I «Griseindustriens hemmeligheter» (Haugen 2019), får vi vite at filmen ble til ved at Norun Haugen smugfilmet med skjult kamera i fjøsene til en rekke forskjellige svineprodusenter og på slakterier forskjellige steder i Norge. Hun fikk adgang til disse ved å utgi seg for å være interessert bonde eller avløser. Opptakene foregikk fra 2013 – 2018, og det er filmet i 13 fjøs hvorav 5 er representert i filmen. Frank Nervik, som senere ble tildelt prisen «Fritt ords honnør» 2019 sammen med blant andre Norun Haugen (Frittord 2019), opptrer som med-kommentator. Norun Haugen opplyser også at det er brukt tilsvarende opptak som hun har fått fra ham, som han hadde foretatt andre steder i den hensikt å lage en lignende film. Disse opptakene ble levert til NRK og Piraya film, som har stått for redigeringen.

På Norun Haugens nettside (Norun Haugen 2020) kan man lese at hun har en mastergrad i filosofi, og at hun tidligere har jobbet som lærer. Hun oppgir ikke å ha noen faglig bakgrunn fra husdyrhold før startet prosjektet sitt. Hun skriver at hun nå jobber fulltid for dyrene, og man oppfordres til å støtte prosjektet hennes med pengedonasjoner.

En beskrivelse av filmen «Griseindustriens hemmeligheter»

Ettersom filmen er så sentral for medieoppmerksomheten, vil jeg her foreta en grundig beskrivelse av den, slik at noe av det viktigste bakgrunns materialet er forelagt i oppgaven. Denne beskrivelsen er altså foretatt av meg etter tre gjennomsyn av filmen på NRK (NRK TV 2019) i løpet av sommeren 2019, vinteren 2020 og det siste nå i vår. Selv om jeg har forsøkt å være så objektiv som mulig er det viktig å være klar over at gjengivelsen antagelig er noe farget av min før-forståelse (før-forståelse er omtalt i kapittel 4).

«Griseindustriens hemmeligheter»

Filmen starter med svart bakgrunn og et Mahatma Gandhi sitat;

«En nasjons storhet og dens moralske fremskritt kan måles etter hvordan den behandler sine dyr». Deretter møter vi Norun Haugen, som forteller om seg selv og hvordan hun som barn ble glad i husdyr da hun var på familiehytta om sommeren.

Deretter kommer et klipp hvor hun er på tur i skogen med barna hun er lærer for, mens hun forteller dem at hun har tatt med seg syke pinnsvin hjem for å lege dem. Hun har også hatt en and i badekaret. Hun viser illustrasjoner fra lærebøker hvor bondegården fremstilles som en idyll med kjernefamilie og alle slags husdyr: kuer, høner, griser og geiter. De går fritt ute på tunet. Deretter viser hun hvordan hun søker etter «norsk landbruk» på internett – og sier at husdyr i all hovedsak befinner seg utendørs på bilder.

Hun forteller at statistikken viser at 9 av 10 husdyr aldri er ute. Derfor ønsket hun å se etter selv, og tok kontakt med landbruksaktører for å få komme inn i fjøsene. Men hun ble avvist hver gang. Hun begynte å lure på om de kunne ha noe å skjule. Dette førte igjen til at hun bestemte seg for å bytte metode ved å fordekke sin identitet og benytte skjult kamera.

Først ga hun seg ut for å være Amalie Vinje – en ung kvinne som ønsket å starte med svineproduksjon på gården, og som tok kontakt for å lære mer om dette. Hun gikk flere runder med seg selv – om det var greit å lure folk og å filme med skjult kamera. Og at dette kun var en *jobb*. Om at hun ikke var ute etter å «ta» noen, kun etter å avdekke systemet og ikke henge ut enkeltpersoner.

Vi får se at hun ankommer gården til den første svineprodusenten i bilen sin. Hun forteller at dette er en smågrisprodusent – det vil si en som har grisepurker som får unger, og grisungene selges etter hvert videre til slaktegrisprodusenter. Bonden det gjelder har hatt tillitsverv og er en samfunnsengasjert mann.

Norun Haugen valgte ham fordi hun ville se hvordan det var i en «god besetning». Norun viser i nærbilder at hun er veldig nervøs, og gruer seg før hun ankommer gården. Deretter får vi se film fra grisehuset.

Bonden leder an, han har klingende rogalandsdialekt, men ansiktet hans er sladdet på filmen. Fjøset fremstår som grått og møkkete og lite innbydende. Filmingen fra fjøset består av klipp og korte sekvenser der det utelukkende fokuseres på syk gris eller gris med skader. Det er blant annet ei purke med et stort og stygt skuldersår. Den ligger på gulvet i en bingefor seg selv. Den har det åpenbart ikke noe godt.

Norun spør når han skal avlive den. Bonden svarer at han hadde tenkt å levere den på slakteriet, men så ombestemte han seg, og har tenkt til å avlive den når han får tid. Han får ikke tid den dagen, og vi får se at Norun sitter i sengen sin om kvelden og tenker på grisepurka og gråter. Hun sier at dette var mye verre enn hun hadde trodd. Vi får igjen se klipp med den samme purka, og Norun sier «jeg skal hjelpe deg, jeg» til den. Hvorpå hun minner bonden på purka han skal avlive. Bonden henter en grisejager (dvs en elektrisk drivstav som gir elektriske støt – min kommentar) – og opplyser Norun om at en slik er det lov til å kjøpe, men ikke til å bruke. Hvorpå han går bort til purka (som fortsatt ligger på gulvet) og bruker grisejageren på den flere ganger – angivelig for å få den til å reise seg. Purka hviner, men reiser seg ikke. Så tar han tak i øret og sleper den rundt så den får hodet over gjødselrista og bruker avlivingsbolten. Han bruker ikke kniv for avbløding. Kadaveret kjøres ut av rommet og lempes i en stor kasse med lokk på utsiden av grisehuset. I kassen skimter vi flere døde griser. Vi får se at Norun er sint fordi ikke purka ble avlivet.

Frank Nervik presenteres nå i et klipp, han har også filmet i grisehus med skjult kamera. Han snakker om at det er de økonomiske rammene som gjør at vi får dårlig dyrevelferd. Neste grisehus er i Midt-Norge; Her får vi se purker som sloss og herjer med hverandre. Her er det flis på golvet, men fjøset fremstår like mørkt og dystert som forrige fjøs. Bonden selv sier at man kunne lage en skrekkvideo her inne fra. Han sier at fjøset hans har større binger enn forskriften sier, men at det ikke er nok. Han sier forskriften er laget av idioter.

Det klippes inn en samtale mellom Norun og Frank som handler om at det er det høye kjøttkonsumet som gjør at det blir så mange dyr. Og at dét (at det er mange dyr) er uforenelig med god dyrevelferd. Fordi kjøttet skal være så billig. Det er ikke bondens eller forbrukerens valg – det er et politisk valg. Vi får se flere bilder fra grisehus -nå fra Rogaland igjen (i hvert fall snakkes det på rogalandsdialekt). Bonden tar ut noen små,

puslete grisunger og sier at i morgen er de «ca døde». De legges i en egen bunge – rett på betonggulv uten sagflis eller halm. Neste dag gjentar han uttalelsen med «ca død», og tar opp én av smågrisene og avliver den med en hammer. Så sier bonden at loven sier at grisen skal avblødes, men at han ikke pleier å gjøre det.

Vi får høre Noruns betraktninger (dette filmes hjemme hos henne); hun sier at hun har fått et bånd til dyrene, og at de har fått tillit til henne. Ut i fjøset igjen: vi får se at de slår i hel spedgris – og krampetrekningene blir filmet på nært hold.

På vei til neste bonde får vi Noruns refleksjoner mens det kjøres dit. Hun gråter for grisenes situasjon, men hun gråter også fordi hun har lurt bonden. Nytt sceneskifte: Norun sitter hjemme i stua og kysser på snuta til hunden sin. Deretter får vi bli med ut i skogen i lærer-jobben hennes igjen. Hun spør barna som er med om de har sett en gris noen gang – og om de vet hvilket dyr grisen ligner – et dyr som mange har som kjæledyr. Ungene foreslår «katt»? Norun korrigerer med nei – grisen ligner på hund. «Fordi den har så god luktesans, og fordi den logrer med halen, akkurat som en hund».

Ny gård; Denne på Østlandet. Her er det betydelig mer sagflis og innvendig har grisehuset rødbrun trepanel på veggene (de andre har hatt slette plater), og man ser at det er godt med vinduer og lysarmaturer. Allikevel ser det ut som om de filmer i halvmørke. Alt ser grått og utrivelig ut. Det kommer nye snutter med avliving av spedgris og brutal flytting av griser. Norun er med på alt dette.

Vi får nye skildringer av at Norun sitter hjemme og reagerer på alt hun har sett og vært med på, og sier hun ikke kan gjøre noe uten å avsløre seg selv, men hun sender bekymringsmeldinger til Mattilsynet. Det er en liten pause, hvor vi får oversiktsbilder av byen, og «hverdagsbilder» av livet til Norun utenom grisehusene. Deretter får vi se hvordan hun lager seg en ny rolle – for et nytt grisehus. Hun lager huskelapper til seg selv hvis hun skulle få jernteppe. Hun får seg jobb via et avløserlag.

En bonde i Østfold drar en gris etter øret. Vi får et gløtt av Norun som sover, strekker seg, pusser tenner og ser på opptak mens hun reflekterer: hun sier at alt er likt over alt – alle spedgrisene har sår på frambeina. Hun er blitt mer glad i griser – de er følsomme og kontaktsøkende. Et nærbilde av et stort bogsår følges opp av et klipp av Norun som drikker brus hjemme hos seg selv. Gris som drives med slag av håndflata og bonden som tar møkk-skrapa (av plast) og slår grisen mange ganger i ryggen. Deretter ser vi en større gris som drives bakover med en svart bøtte over hodet. Så får vi se en avliving -hvor grisen har trynetom (trynetom brukes for å få grisen til å holde hodet i ro slik at avliving kan skje korrekt). Så får vi se Norun som filmer seg selv i fjøsgangen

mens hun gråter og koser med en grisunge. Deretter klipp fra at hun sitter helt stille i bilen og gråter.

Det klippes det inn scener fra et slakteri på Vestlandet; «Her er grisene kun deler i et maskineri», sier hun. Det vises klipp fra en bedøvelsesfelle, og området der grisene stikkes. Det henger griseslakt fra kroker på en skinne i taket. Det ser blodig og møkkete ut. Det kommer vandrende ei løs purke inn ved siden av avlivingsfella - og får øye på de døde og ny-stukkede grisene. Den lukter blodet og blir helt tydelig forskremt – den løper rykkevis fram og tilbake med ørene spisset. Norun gir ord til grisen; «*Selv om det var håpløst, så gav hun ikke opp – og kjempet helt til siste slutt.*»

Norun sitter i bilen sin og sier at grisene nå har blitt heiagjengen hennes. Hun ser på nyheter om mattilsynsskandalen i Rogaland det ble avdekket store avvik hos slaktegrisprodusenter med tanke på dyrevelferd. Norun sier at det fremstilles som om det er hos enkeltbønder, men sier at det er det ikke. Hun synes mattilsynets oppfølging er for dårlig. Frank er enig med henne.

Vi får se en gris bli drevet med en drivepaddel (dvs. en «padleåre» - en lett aluminiumstav med en hul plastdel som inneholder plastbiter som lager en raslende lyd. Den brukes for å få grisene til å gå dit man vil – min kommentar). Men mannen på filmen nøyer seg ikke med å rasle – han denger løs på grisen med åra, og uttaler at: «*Hvis dyrevernerne hadde sett dette, hadde jeg ikke fått lov til å drive med dyr lenger.*»

I et fjøs i Midt-Norge forsøker en bonde å åpne endetarmen på en spedgris med kniv. Helt åpenbart uten bedøvelse. Så får vi se en kastrering som utføres av en veterinær. Det gis ingen smertelindring: Veterinæren sier at de egentlig skal det, men gjør det ikke fordi det er for mye jobb.

Vi får høre en betraktning om hvorfor spedgrisen kastreres, nemlig at det er for å unngå bismak på kjøttet fra hanngriser. Norun sier at det er en smakspreferanse hos enkeltpersoner som gjør at grisen kastreres.

Det vises bilder av Norun som koser med griser og deretter går vi direkte på en smågris som har på trynetom, mens bonden står (og på østfolddialekt) sier at «Dette er ikke optimalt! Dette er ikke etter forskriften!» Hvorpå Norun får beskjed om å holde bakbeina på dyret mens bonden kastrerer den med en slu skalpell –uten bedøvelse. Grisen skriker, og etter hvert går det over i dype grynt. Bonden oppsummerer det hele når seansen er over; «Nå drev vi med dyreplageri!»

Ut på landeveien igjen. Norun sier at hun har visket ut grenser for seg selv. Så får vi en sekvens hvor det kommer korte glimt av ansiktet til Norun avbrutt av avliving av

smågris: ansikt, avliving, ansikt. Norun sier at hun må avslutte prosjektet fordi det har blitt for mange roller. Nok et nærbilde av en død spedgris. Deretter er Norun filmet ute i åpent og grønt landskap. Det klippes inn uttalelser som «den slår man lett i hel», «har ikke tid» osv. Slaktegriser blir sparket rundt i betongbinger helt uten sagflis eller halm. Vi får se et oversiktsbilde av storfe på beite, og får høre betraktninger om at dyr har egenverdi.

Etter at filmen er over, kommer et innspill fra NRKs redaktør – Frank Gander, vedrørende det å filme med skjult kamera. Han mener dette kan forsvares presseetisk dersom man mener at samfunnsinteressen er større enn ulempene. Han sier også at de har strukket seg langt for å anonymisere bøndene. Han blir bedt om å svare på om han ikke løper aktivistenes ærend her? Han svarer benektende på dette. I etterkant av filmen får vi høre mattilsynets reaksjon på filmen, og deretter følger en kort debatt hvor Mattilsynet, Norges Bondelag, Nortura og Aftenposten får uttale seg. Det tar alle sterk avstand fra det vi har fått se i filmen, og flere tar til orde for at dette ikke er tilfellet i alle besetninger, slik det påstås i filmen.

Virkemidler i filmen

Filmingen; Man ser kjeledresskanten i mange av scenene, og kameravinklene er litt i «hytt og vær» unntatt når det fokuseres på noe rett foran henne. Det virker troverdig – at det vi har fått se, stammer fra virkeligheten. Ellers klippes det inn store oversiktsbilder av natur og landbruksområder. Fine, velstelte gårder og det er grønt og frodig.

Kontrasten til innsiden på grisehuset blir sterk. Inne i fjøsene er det mørkt og nærmest svart/hvitt– selv om det er store vinduer og mange lysstoffrør i taket. Grisene i filmen har grå farge. Noen er riktignok møkkete, men produksjonsgriser i Norge er vanligvis ikke grå. I den anledning foretok jeg en liten test;

Under forutsetning av at oppgaven er skrevet ut i farger, så kan illustrasjonen neste side vise poenget: Det er ikke så vanskelig å lage en stemning eller forsterke et budskap med et par tastetrykk: på bilde nr to og fire har jeg redusert fargemetningen med 33% - i bilderedigeringen i skriveprogrammet word. De fleste unge mennesker i dag har erfaring med bilderedigeringsprogrammer som er atskillig mer sofistikerte, og profesjonelle filmskapere kan nok denne teknologien til fingerspissene. Slik at det er naturlig å tenke seg at det budskapet vi får igjennom filmen «Griseindustriens hemmeligheter» er tilpasset og forsterket blant annet igjennom bilderedigering.

Illustrasjon 1 - Fotografier (Norsvin 2019) som er redigert i Word av Tone Sæter

Som jeg har beskrevet i innledningen har det oppstått et informasjonsvakuum mellom publikum og landbruket, og hva dette vakuumet fylles opp med har mediene en rolle i. I filmen hevdes det at den ikke har noen agenda ut over å få frem hvordan virkeligheten ser ut i svineproduksjonen, slik at praksis kan endres. Den slår altså fast at praksisen den viser er vanlig i alle svinebesetninger. Motargumenter imøtegår allerede i filmen, ved at det gjentas at bransjen kommer til å si at dette ikke er tilfellet i vanlige svinebesetninger. Det faktumet at de har filmet skjult i mange år og klippet sammen de verste opptakene blir det ikke gjort noe ut av.

I tiden like etter at filmen ble vist, var det mye aktivitet i mediene. Både i de sosiale og i massemediene; svineprodusenter opplevde at folk ga uttrykk for sterke følelser, og bransjen som helhet la seg flate og tok avstand fra det som foregikk i filmen. Man skulle kanskje tro at dette sjokket av en dokumentar, som fortalte forbrukerne hvordan det egentlig sto til med svineproduksjonen i dette landet her – ville skape en vegetarianerbølge og at grillsesongen ville bli avlyst. Men det har vist seg å ikke være tilfelle, dersom man skal dømme etter svinekjøttkonsumet; Norsk Telegrambyrå forteller i Nettavisen Dagens Næringsliv at konsernsjef i Fatland, Terje Wester hevder at de økte salget med 5 prosent i juni og juli 2019 sammenlignet med 2018, og Nortura hadde også salgsvekst (Dagens Næringsliv 2019).

Kan man så ut fra dette si at filmen ikke hadde noen virkning på publikum? Det er vel helt umulig, folk både kan og skal reagere med avsky på dyreplageri, noe som filmen uten tvil viste. Men i filmen hevder man at det vi får se representerer vanlig praksis i vanlig svineproduksjon. Det vil si at de hevder blant mye annet at bruk av strømjager og kastrering uten bedøvelse er vanlig praksis i besetningene. Dette er veldig drøye påstander. Personlig har jeg besøkt mange svinebesetninger i Vestfold over mange år og har aldri sett en 'strømjager' i noen besetning før jeg så den på filmen. Jeg vet heller ikke om noen som ikke bruker strø i bingene – noe som var et typisk trekk i filmen. De besetningene jeg kjenner til har gode rutiner for kastrering i samarbeid med veterinæren. Det er også et gjennomgående trekk i svineproduksjonen slik jeg kjenner

den, at velferd og gode resultater henger sammen. I filmen brukes «industrihusdyrhold» og det at forbrukerne vil ha billig kjøtt som argumenter for dårlig dyrevelferd. Selv om det er riktig at lav lønnsomhet kjører opp tempoet i bondens hverdag, så blir lønnsomheten ikke bedre av å knipe inn på dyrenes velferd etter min mening.

Da filmen kom i juni 2019, så satte den dagsorden (Waldahl 1999, 214). Sammen med mattilsynsskandalen i Rogaland fra 2017 fikk den en rekke praktiske konsekvenser for svineprodusentene som vi skal se på i neste kapittel, og som er viktig å ha med seg som bakgrunnsteppe for denne oppgaven.

Mediesakenes praktiske konsekvenser

Et aspekt i denne sammenhengen, er måten politiske myndigheter og kjøttbransjens aktører håndterte mediesøkelyset på. Dette fordi denne håndteringen har gitt så omfattende konsekvenser for den vanlige svineprodusent, og slik kan ha forsterket effekten av en eventuelt følt urettferdighet. Selv om hver enkelt av intervjuobjektene i denne undersøkelsen kanskje ikke tenker så mye over de konkrete medie-hendelsene isolert sett, så har de – eller deres foreldre, fått merke det i sitt daglige liv. Både politiske myndigheter og bransjens aktører responderte på oppslagene temmelig kontant, og med en rekke tiltak.

Hvis vi forutsetter at funnene i Rogaland og i filmen «Griseindustriens hemmeligheter» (Haugen, 2019) gir et sannferdig bilde av hvordan situasjonen i hele svinenæringen er, så kan disse tiltakene virke plausible nok. Det er ikke vanskelig å være enig i at praksisene og holdninger i filmen både er ulovlige og grusomme. Men at filmen beskriver virkeligheten for hele næringen, er en påstand som filmprodusenten ikke har dekning for. Norun Haugen oppgir kun å ha vært i et lite antall besetninger. Det er også elementer ved filmen som bør ses på med et kritisk blikk. Alle de svineprodusentene som driver med god dyrevelferd og med stor margin til offentlige minstekrav kan ha gode grunner til å føle seg urettferdig rammet av filmens påstander.

Slaktegriskampanjen

I kjølvannet av mattilsynsskandalen i Rogaland 2017, innførte Nortura et haste - tiltak i form av en slaktegriskampanje. Her skulle alle som leverte slaktegris til Nortura ha et eget besøk fra fagrådgiver med fokus på dyrevelferd. Dette kom etter at bransjen måtte inn på teppet til landbruksministeren for å forklare tilstanden i svineproduksjonen på grunn av Mattilsynets avsløringer i pressen. Dette tiltaket ble avløst av «Velferdsgris»-ordningen som står omtalt neste side.

Griseløftet

Året etter kom Nortura med ordningen «Griseløftet» – hvor forbrukerne fikk se en reklamefilm på TV og andre medier (Nortura 2018). Denne viser en bonde som går omkring på tunet bærende på en gris, og snakker om dyrevelferd. Forbrukerne blir fortalt at kjøttprodukter som er merket «Gilde Edelgris», kommer fra dyr som har hatt dyrevelferd som er bedre enn forskriftskravene. De skal blant annet få utfolde seg på 15 % større plass i bingen, og ha mer rotemateriale å leke med enn «konvensjonell gris». På disse produktene blir det også plassert en «dyrevelferdsindikator» (se bilde under):

Illustrasjon 2: «Norturas nye standard for dyrevelferd» (Nortura 2018)

E-læringskurs

Animalia og Norsvin utviklet i all hast et e-læringskurs for svineprodusenter som skulle fungere som en basisopplæring for dyreeiere og røktere. Dette kurset ble gjort obligatorisk for alle som steller/har ansvaret for gris, og fristen for gjennomføring var 1. januar 2020 (Animalia.no 2019).

Velferdsgris

I januar 2018 vedtok kjøttbransjen at det skulle lages et eget dyrevelferdsprogram som skulle bygge på den tidligere helsegris-ordningen, men heretter også skulle omfatte slaktegris. Den 1. januar 2019 trådte det i kraft. Det ble gjort obligatorisk gjennom forskrift for hold av svin som trådte i kraft 10. juni 2020 (Animalia.no 2020)

Mattilsynets tilsynskampanje

Mattilsynet varslet en nasjonal tilsynskampanje som skulle settes i verk fra perioden 1. september 2020 til og med 20. juni 2021. Denne kampanjen ble utsatt til januar 2021, og pågår i disse dager (dette skrives 30.03.21). Her skal velferden til landets griser undersøkes, samt veterinærenes kastreringspraksis. Kampanjen skal altså dekke hele kongeriket, og begrunnelsen er ifølge Mattilsynet:

Landbruks- og matdepartementet ønsker oppdatert kunnskap om velferden i norske svinebesetninger og om driften er i tråd med regelverket. Departementets ønske henger blant annet sammen med Mattilsynets funn under tilsynskampanjen i Rogaland i 2017-2018 og filmen «Griseindustriens hemmeligheter» i NRK Brennpunkt juni 2019» (Mattilsynet 2020)

Metode

I dette kapittelet vil jeg vise hvordan jeg har gått fram for å undersøke problemstillingene mine. Jeg vil først si litt om noen teorier som er viktige for forskning innenfor samfunnsfagene. Jeg vil forklare hvorfor jeg har foretatt noen av de valgene jeg har med tanke på undersøkelsesdesign og metode for datainnsamling. Jeg vil også foreta en refleksjon over min rolle som forsker i denne situasjonen og noen etiske dilemmaer. Hvordan kan undersøkelsens validitet og reliabilitet påvirkes? Ikke minst har jeg brukt litt plass på å beskrive hvordan og hvorfor jeg har valgt ut de enkelte informantene, og hvorfor jeg synes dette er nødvendig å presisere. Jeg si litt om gjennomføringen av intervjuene, og også om noen av de utfordringene jeg møtte underveis.

Kausalitet

Begrepet kausalitet er ifølge Dag Ingvar Jacobsen i boka «Hvordan gjennomføre undersøkelser?» (2015, 92), et svært omdiskutert begrep. For eksempel betyr det noe annet i samfunnsvitenskapen enn i naturvitenskapen; Dette har med årsak – virkning forhold å gjøre. I naturvitenskapen er det ofte slik at hvis det ene fenomenet er til stede, så vil det neste fenomenet alltid skje (hvis A, så alltid B). Det er en lovmessighet som ikke lar seg overføre til samfunnsvitenskapene sånn uten videre. Kapittelet om medienes påvirkning viser at man for eksempel ikke kan si at mediepåvirkning alltid vil føre til at folk endrer adferd – det er for mange andre faktorer som spiller inn. Vi må rett og slett slakke litt på kravene til lovmessigheten – det er litt for mange andre faktorer i samfunnet til at det er mulig å få oversikt over absolutt alle eventualiteter ved et fenomen. Det vi derimot kan gjøre, er å søke å få oversikt over graden av sannsynlighet for at fenomenet vil oppstå (Jacobsen 2015, 93). For eksempel kan mediene ha en viss påvirkning på hvordan enkelte fenomener oppfattes av opinionen dersom de gir disse mye positiv oppmerksomhet.

Valg av forskningsopplegg

Det perfekte undersøkelsesopplegget finnes ikke, ifølge Jacobsen (2015, 121). Han viser til at ulike opplegg har forskjellige styrker og svakheter. Ian Dey forklarer forskjellen på kvalitative og kvantitative data slik: «Mens kvantitative data opererer med tall og størrelser, opererer kvalitative data med meninger. Meninger er formidlet i hovedsak via språk og handlinger» (Dey sitert i Jacobsen 2015, 125). Den kvalitative tilnærmingen er

ifølge Jacobsen en åpen metode, hvor forskeren forsøker å styre informasjonen som samles inn minst mulig. Informasjonen struktureres etterpå – det vil si etter at intervjuene er foretatt (127).

Ettersom jeg ønsket å finne ut noe om informantenes individuelle oppfatning av situasjonen, har jeg brukt en kvalitativ metode med semistrukturerte intervjuer. Altså en kvalitativ metode med et snev av kvantitativ metode. Intervjutyphen er valgt ettersom det er enklere å finne tegn til mønstre dersom det er noen faste spørsmål som stilles til alle, men dette var også et ressurs spørsmål. Jeg tenkte kanskje at jeg ville få mer ut av noe kortere intervjuer med et større antall informanter, enn ved å intervju bare noen få over lengre tid. Jacobsen (2015, 131) nevner at noen av ulempene med kvalitativ metode, er nettopp det at de er ressurskrevende. Og at det kan være vanskelig å generalisere dersom en undersøker for få personer. Det er også et poeng at det blir mye data – og det kan være vanskelig å beholde oversikten over informasjonen – ja, er det i det hele tatt mulig?

Jacobsen (2015, 132) skriver også at nærhet kan bli et problem: Selv om det er ønskelig å komme under huden på intervjupersonene, så kan man fort bli litt for mye 'kompis', og dette kan ødelegge for evnen til kritisk refleksjon. Jeg har derfor forsøkt å være bevisst over min rolle, og jeg har beskrevet omstendigheter der jeg har observert slikt. Ikke dermed sagt at jeg har fått det til hele tiden. Jacobsen (2015, 132) snakker også om «undersøkelseeffekten», det at selve undersøkelsen og intervjueren skaper egne resultater som ikke stemmer over ens med virkeligheten.

For eksempel kan informantene mine ha tenkt at det var visse ting de burde si eller ikke si. Det har jeg også vært veldig klar over, og har også forsøkt å få det frem i lyset under analysen.

Asymmetriske maktforhold i intervjusituasjonen

Kvale og Brinkmann (2015, 51) poengterer at selv om man tar hensyn til den gjensidige forståelsen og intervjusamspillet mellom personene i intervjusituasjonen, så «*bør vi ikke betrakte et forskningsintervju som en fullstendig åpen og fri dialog mellom likestilte parter*». Slike asymmetriske maktforhold som beskrives av Kvale/Brinkmann (2015, 52) kan knyttes til forhold som at intervjuet er en enveisdialog: Intervjueren spør ut den intervjuede, og den intervjuede skal svare. Dette gir en autoritet – som her kanskje har blitt forsterket av at intervjueren i andre sammenhenger for noen er en representant for Nortura. Et intervju som sådant er det også en *instrumentell* dialog. Samtalen er jo et

middel for forskeren til å få frem stoff som kan fortolkes og rapporteres. Det er altså *en samtale som har et formål* (Kvale og Brinkmann 2015, 52). Dette kan gjøre situasjonen litt 'klein' for å bruke et ungdommelig uttrykk – forskeren kan oppfattes som om hun er på fisketur for å få slå fast sine egne ideer eller sitt syn. Det vil si at intervjuet også kan være en *manipulerende dialog* (Kvale og Brinkmann 2015, 52). Det vil si at intervjueren kan ha en skjult dagsorden; I dette tilfellet kan intervjueren tenkes å for eksempel stille spørsmål om deres oppfatning av brennpunktdokumentaren for å kartlegge den intervjuedes holdninger til *dyrevelferd* og ikke deres følelser omkring medias omtale av husdyrproduksjon, eller den intervjuede kan tro at dette er tilfelle og svare med tanke på det? Som om ikke dette er skjevt nok, så har også forskeren monopol på å fortolke de innhøstede svarene: Det er forskerens privilegium å fortelle verden de intervjuedes meninger (Kvale og Brinkmann 2015, 52). Dette kan føre til validitetsproblemer, og kan til en viss grad motvirkes ved åpenhet og tydelighet. Det er en del fordeler og ulemper knyttet til å bli intervjuet av en som en kjenner til på forhånd – samtidig som dette også gjelder dersom intervjueren er ukjent. Min rolle i Nortura er hovedsakelig en servicefunksjon, men den innebærer også til en viss grad en kontrollfunksjon i enkelte sammenhenger. Dette kan føre til at den intervjuede blir ekstra oppsatt på å vise meg «riktige» holdninger og reaksjoner. Folk har også en tendens til å svare det som er sosialt ønskelig heller enn det de kanskje dypest sett mener (Edwards 1957). Informanter som ikke leverer til Nortura, ikke har overtatt gården ennå, har sluttet med gris eller ikke kjenner så godt til meg, vil derimot ikke være under tilsvarende påvirkning. Ettersom en eller flere av disse omstendighetene er tilfellet for åtte av de tolv intervjuede opplever jeg ikke at dette er et stort problem for undersøkelsens kredibilitet, men at det allikevel er viktig å ha i bakhodet under analysen.

Intervjuguide og diskusjonsemner

Jeg utarbeidet en intervjuguide med 11 spørsmål som en rettesnor (vedlegg 1), og etter hvert la jeg til 8 emnekort (vedlegg 2) med spørsmål som også ble noe justert på underveis. Jeg begynte alle intervjuene med å gå igjennom informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen (vedlegg 3) og motivasjonen for å gjennomføre undersøkelsen. Intervjuguiden inneholdt også en liten huskeliste med noen råd til meg selv, for eksempel å være tydelig på når intervjuet skulle starte og opptaket begynte. Jeg var nøye på å informere om personvernet og om sletting av opplysninger, samt

anonymisering av data, slik at de skulle kunne føle seg sikre på at de de fortalte meg ikke skulle kunne føres tilbake til dem.

Geografisk område og driftsform

For å avgrense oppgaven valgte jeg å konsentrere meg om husdyrprodusenter i Vestfold. Ettersom mitt fagområde i Nortura er svineproduksjon, følte det naturlig å fokusere på svineprodusenter. Dessuten er det svineprodusentene som har hatt det største mediepresset på seg, og som derfor kanskje har blitt påvirket mest i denne tiden. Vestfold var landets nest minste fylke (før sammenslåingen med Telemark i 2020), og ligger på det sentrale Østlandet. Det er tett befolket, men har også store landbruksområder. Denne kombinasjonen mener jeg egner seg godt som inngangsport for å besvare min problemstilling. Jeg tenkte at de spurte kanskje ville oppleve at omverdenen henvendte seg til dem i større grad enn i mindre sentrale områder

Informantenes alder

Jeg har valgt ut ungdommer og unge voksne i alderen fra 16 til 33 år. Dette fordi det er dem som eventuelt skal fortsette med svineproduksjon på gården inn i fremtiden. De går eller har relativt nylig gått på skole eller vært under utdanning, slik at de kan ha interessante perspektiver i denne sammenheng.

Informantenes kjønn

Jeg har i denne undersøkelsen valgt å bruke det kjønn som navnet antyder – altså ett av to, andre forståelser av kjønn har ikke vært aktuelt å gå inn på her. Gruppen det skulle velges informanter blant var begrenset, med et større antall menn enn kvinner. Jeg valgte derfor å fokusere på andre omstendigheter enn kjønn ved utvalget. I utvalget ble det derfor fire kvinner og åtte menn, noe som gir kvinner en representasjon på 33%. Ettersom det i 2019 bare er 16 % kvinner som overtar gården, er slik sett utvalget ikke representativt hva angår kjønnsfordeling med tanke på gårdsdrift (Bjørkhaug 2019).

Informantenes slakteritilknytning

Ungdom som er tilknyttet gårder som leverer både til Nortura og til andre slakterier er representert. Jeg kommer imidlertid ikke til å gi dette noen spesiell oppmerksomhet i denne oppgaven. Jeg har derimot vært nøye på å kontakte foreldrene først, der hvor de hadde en annen varemottaker enn Nortura, slik at de har kunnet reservere seg mot at jeg

tok kontakt med deres håpefulle om de ønsket det. Ingen reserverte seg, og jeg var hele tiden nøye med å presisere at oppgavens oppdrag er for USN.

Utvalg av de enkelte intervjupersonene

For å belyse problemstillingen min tenkte jeg det ville være interessant finne fram til dem som også har et bein i en annen bransje enn landbruk, eller samboer/kjæreste eller foreldre som arbeider utenom. Det var ikke vanskelig – det var bare to som hadde 100% arbeid på gården, og begge hadde samboere som arbeidet utenom. Alle kvinnene i undersøkelsen hadde utdannelse og jobb i andre bransjer enn landbruk. Blant mennene var det overveiende landbruksrelaterte jobber, hvorav mye deltid.

Noen av intervjupersonene skal ta over gården i fremtiden, andre var midt i en overtagelsesprosess. Noen har valgt å ikke ta over gården, selv om de kunne ha gjort det hvis de hadde hatt interesse for det. Andre igjen har tatt over gården allerede. Noen lever sammen med kjærester som kommer fra et landbruksmiljø, andre har kjærester som kommer utenfra.

Relasjoner og kort om hver enkelt respondent

Jacobsen (2015, 56) skriver at det er en del fordeler og ulemper ved å foreta undersøkelser i et veldig nært miljø – for eksempel egen arbeidsplass. Selv om jeg ikke skal undersøke min arbeidsgiver som sådan, er det faktisk bønder som eier samvirkebedriften Nortura. Det vil si de som er medlemmer der, dette gjelder ikke for de andre private slakteriene. Jeg følte at det var det viktig å vurdere hvordan dette kunne komme til å påvirke undersøkelsen. Noen har jo opplevd meg som rådgiver i besetningene, eller som organisator av faglige og sosiale sammenkomster i regi av faglag. Dette gjelder i hvert fall fire av de intervjuede. Av reliabilitetshensyn ville jeg derfor gå nøye igjennom bakgrunnen og mitt forhold til den enkelte intervjuperson (Jacobsen 2015, 241- 244). Dette har jeg etter hvert innsett at gjør det vanskeligere å ivareta anonymiteten, fordi landbruksmiljøet i Vestfold tross alt er relativt lite. Derfor har jeg valgt å behandle dette under ett, og ikke skille på enkeltpersonene slik jeg først hadde tenkt. Jeg har dog valgt å beholde informasjonen om min egen relasjon til hver enkelt, for å sikre reliabiliteten og klarlegge i hvilken grad noen kjente til meg på forhånd. Jeg kan imidlertid si at åtte av intervjuobjektene kommer fra gårder som ligger sentralt til og fire ligger mer usentralt. Jeg har tatt dette med i analysen der det føltes relevant.

Jeg har valgt å bruke navn for å beholde et personlig preg på undersøkelsen, men har endret dem for å ivareta anonymiteten. Jeg har også til en viss grad fjernet annen identifiserende informasjon som for eksempel produksjon på gården, ut over det at alle har svineproduksjon. Kjønn er samsvarende med navnevalget. Der det forelå spesielle omstendigheter rundt intervjuet som jeg mener kan spille inn, er dette også tatt med. De ble også informert om at hvis det var noe de ville endre eller legge til i ettertid, så var det bare å sende en e-post eller ringe. Alle fikk transkripsjonene sine til godkjenning på e-post sammen med en personlig takk etter intervjuet. Her oppfordret jeg dem på nytt til å ta kontakt om det var noe de ville legge til, kommentere eller endre. Den 1. september 2020 hadde alle godkjent sine egne intervjuer, og bare én har hatt noe å tilføye.

Intervjuerens relasjon til Olav

Jeg kjenner foreldrene hans ganske godt i embeds medfør, og også i noen grad sosialt/privat. Men jeg kjenner ikke intervjuobjektet selv særlig godt. Olav har vært til stede på noen få rådgivningsbesøk i besetningen som jeg har vært på sammen med foreldrene.

Spesielle omstendigheter under intervjuet

Under intervjuet var det mye bakgrunnsstøy, det forstyrret konsentrasjonen noe – og litt kvaliteten på opptaket. Det bør også nevnes at dette var det første intervjuet, noe som gjorde at intervjueren var litt usikker i situasjonen og syntes det var vanskelig å følge opp spørsmålene på en fruktbar måte. Derfor ble intervjuet kort, og en lengre passasje fra intervjuer som ikke førte til noe, er ikke tatt med i den transkriberingen som intervjuobjektet har godkjent. Den finnes derimot på den første transkripsjonen (og opptaket).

Intervjuerens relasjon til Siri

Jeg har vært den nærmeste fag-rådgiveren for besetningen, og vi har snakket en del om medienes omtale tidligere.

Spesielle omstendigheter under intervjuet

Ettersom dette var tidlig i intervjuprosessen foretok jeg visse endringer i fremgangsmåten. Jeg synes det var vanskelig å få det første intervjuobjektet til å si noe

mer utfyllende om emnet. Derfor forsøkte jeg nå å la Siri snakke mere fritt – det vil si stille flere åpne spørsmål, og færre spørsmål som kunne besvares med ja eller nei. Jeg kom vel etter dette fram til at en kombinasjon fungerte best.

Sara

Sara arbeider til daglig utenom gården, men hun er også involvert i gårdsarbeidet

Jeg plukket henne ut fordi;

Hun ser også bransjen litt fra utsiden, ettersom hun arbeider i en annen bransje. Hun har vokst opp på en gård som driver med svineproduksjon i et veldig sentralt område, slik at hun kan ha interessante perspektiver.

Min relasjon til Sara

Kjenner foreldrene hennes relativt godt i embeds medfør. Jeg har ikke vært fast rådgiver på denne gården på mange år, og aldri når Sara har vært til stede. Men vi har møttes i noen sosiale anledninger arrangert av bransjen, og vi kjenner godt *til* hverandre.

Magnus

Magnus tok over drifta for et par år siden. Han har en samboer som ikke kommer fra gård, og som arbeider i annen næring.

Min relasjon til Magnus

Jeg (og flere andre) er rådgivere i besetningen, og har vært innom der et par ganger i embeds medfør, men kjenner ikke Magnus spesielt godt.

Jeg plukket ham ut fordi;

Han virker reflektert og interessert i næringen.

Sverre

Sverre er i en prosess hvor han skal ta over svineproduksjonen på gården. Den er usentralt beliggende.

Min relasjon til Sverre

Jeg har aldri møtt ham før, og har kun snakket med ham på telefonen da avtale om intervju skulle gjøres. Jeg har ikke vært rådgiver på denne gården tidligere.

Jeg plukket ham ut fordi;

Sverre har også jobbet noen år i en annen bransje, så i seg selv gir jo det et interessant perspektiv, i tillegg til det blir han omtalt som en engasjert kar.

Oliver

Oliver er eldstemann i utplukket. Han har jobb utenom gården. Han har ikke tatt over hele drifta ennå, men det er planen for fremtiden. Det er en usentralt beliggende gård.

Min relasjon til Oliver

Jeg kjenner til intervjuobjektet som rådgiver.

Jeg plukket ham ut fordi;

Han har høyere utdanning, og arbeider utenfor gården slik at det kan være interessant å høre hans synspunkter.

Fredrik

Fredrik er yngstemann i undersøkelsen, og skal overta gården når tiden kommer. Han arbeider på gården for foreldrene utenom skolen.

Jeg plukket ham ut fordi;

Han er en engasjert og talefør ungdom.

Min relasjon til Fredrik

Jeg kjenner foreldrene hans relativt godt i embeds medfør. Kjenner ikke intervjuobjektet særlig godt. Intervjuren har ikke vært fast rådgiver på denne gården siden før Fredrik ble født, men vi har møttes i noen sosiale anledninger arrangert av bransjen, så vi kjenner godt *til* hverandre. Også her snakket jeg med foreldrene før han ble forespurt – særlig med tanke på at han er så ung.

Roger

Roger har jobb utenom gårdsdrifta, samt deltar noe i gårdsdrifta sammen med foreldre, hvorav den ene jobber 100% i annen bransje. Han har ikke tatt over drifta ennå.

Min relasjon til Roger

Jeg kjenner ikke Roger, men har møtt ham så vidt et par ganger. Kjenner faren hans ganske godt i embeds medfør. Jeg er rådgiver på denne gården, men Roger har vært til stede under noe rådgivningsbesøk her.

Jeg plukket ham ut fordi;

Han har arbeider utenfor gården, og kommer til å ta over svineproduksjonen etter hvert. Som i mange av de andre tilfellene synes jeg det er veldig interessant å snakke med dem som har en fot i en annen bransje.

Halvard

Halvard jobber også utenom gårdsbruket, men har nylig tatt over svineproduksjonen.

Min relasjon til Halvard

Jeg kjenner ikke intervjuobjektet noe særlig– men har møtt ham så vidt et par ganger. Jeg har vært rådgiver i den tidligere svineproduksjonen på gården, men har aldri vært på rådgivningsbesøk mens Halvard har vært til stede.

Maren

Maren har utdannelse innenfor annet fagområde og arbeider 100 % utenom. Hun arbeider også litt på gården som avløser for foreldrene.

Jeg plukket henne ut fordi;

Hun ser ting litt fra utsiden, ettersom hun arbeider i en annen bransje. Skal inn i svineproduksjonen etter hvert.

Min relasjon til Maren

Jeg kjenner foreldrene hennes relativt godt i embeds medfør, men jeg har aldri møtt Maren tidligere. Jeg har vært fast rådgiver på gården deres, men Maren har ikke vært til stede da. Maren var den eneste som benyttet seg av muligheten til å komme med

ytterligere betraktninger (27.07.20), og betraktningen hennes er lagt til avslutningsvis i transkripsjonen av intervjuet hennes.

Helle

Helle har arbeider i en annen bransje. Arbeider også litt på gården som avløser for foreldrene.

Jeg plukket henne ut fordi;

Hun ser også bransjen litt fra utsiden. Hun planlegger å ta over gården etter hvert.

Min relasjon til Helle

Jeg kjenner foreldrene hennes relativt godt i embeds medfør. Kjenner ikke intervjuobjektet særlig godt. Jeg har vært fast rådgiver på denne gården i mange år, men kun unntaksvis vært på besøk når Helle har vært til stede.

Kommentar til intervjuet

Dette ble av en eller annen grunn et litt uodynamisk intervju. Det kan ha å gjøre med at jeg i dette tilfellet hadde planlagt å foreta intervjuet **etter** et rutinebesøk i besetningen. På grunn av ferie vikarierte datteren for foreldrene denne dagen – noe jeg ikke var klar over, og jeg måtte foreta rutinebesøket sammen med henne like før intervjuet. Dette besøket tok omkring en time, og kan ha ført til at Helle så meg mer som en representant fra Nortura enn som en student ved USN. Selv om vi skiftet og gikk ut av fjøset, så er det ikke sikkert at vi la fra oss rollene helt. I tillegg var nok begge litt slitne og derfor kanskje litt ukonsentrerte. Men etter å ha analysert intervjuet viste det seg at det kom fram nyttig informasjon allikevel.

Håkon

Håkon har også fagbrev utenom gården, og jobber utenom. Akkurat nå befinner seg dessuten i en overtagelsesfase. Han har en samboer som kommer utenfra landbruksmiljøet.

Min relasjon til Håkon/familien

Jeg kjenner til Håkon som barn/ungdom og deltager i sosiale sammenhenger i bransjen. Jeg har også vært rådgiver for foreldrene i forbindelse med svineproduksjonen på gården. Håkon har ikke tidligere deltatt på rådgivningsbesøkene i besetningen.

Jeg plukket ham ut fordi;

Han står klar til å overta en svineproduksjon og har samboer som ikke kommer fra gård. Dessuten er han en engasjert kar.

Erfaringer i intervjusituasjonene

Da jeg skulle begynne med intervjuene mente jeg at jeg var godt forberedt. Jeg hadde utarbeidet intervjuguide og spørreskjema som jeg hadde testet på veileder og ektemann med ganske godt resultat. Men under det første intervjuet ble jeg sittende og ramse opp spørsmål, og dette ga lite utfyllende svar. Jeg kunne nesten like gjerne ha sendt ut spørreskjemaer (Jacobsen 2015, 150). Derfor foretok jeg noen endringer for å kunne være friere i min måte å intervju på. Før det andre intervjuet hadde jeg derfor forberedt meg slik at jeg ikke skulle bruke spørsmålsarket i det hele tatt, og bare stille løse, åpne spørsmål som: «Fortell om livet som bonde». Denne fremgangsmåten fungerte bedre, men jeg følte den ble litt i løseste laget for å kunne si noe om problemstillingene jeg hadde valgt meg. For de resterende intervjuene foretok jeg derfor noen justeringer. Jeg laget meg «emnekort» for å sikre at jeg holdt meg innenfor interessefeltet så noenlunde, og å slippe å se så mye ned i papirene: Det vil si at jeg skrev emner av interesse i stikkordsform på små kort.

Det at intervjupersonene kjente til meg fra før, mente jeg at også ville kunne føre til større trygghet for dem i intervjusituasjonen, og derved gi større grad av åpenhet. Dette viste seg imidlertid å ha en litt tosidig effekt. Jeg opplevde på den ene siden det jeg oppfattet som stor åpenhet og iver for å fortelle om egne oppfatninger og opplevelser. Men en annen erfaring jeg gjorde i løpet av intervjurunden, var at min egen rolle som rådgiver viste seg å være litt vanskelig å legge fra seg. Det varierte veldig – litt avhengig av om jeg hadde møtt vedkommende før. I de tilfellene jeg ikke hadde møtt informanten før var dette enklere.

Hvordan få frodige svar?

Jeg bestemte meg også etter hvert for at jeg skulle innlede litt løsere, og forsøke å ta mindre plass selv. Jeg tilføyde noen gule lapper i tillegg til kortene til hjelp for hukommelsen med eksempelvis slike tekster: «Uspesifikt: «Ganske mange har kontaktet meg» - Hvor mange? Når? Hvordan? Nevne eksempler!». Det er lite informativt når intervjuobjektet er så lite spesifikt i sine uttalelser, og da skjønnte jeg at jeg måtte bli flinkere til å følge opp.

«Beskriv brennpunktfilmen» var også teksten på en gul lapp. Dette fordi spørsmålet jeg hadde notert meg først, ikke oppfordrer til å si så mye om filmen – det kan fort bli litt korte svar på «hva synes du om...». Men dette er jeg heller ikke sikker på om jeg klarte å holde fokuset på alltid. I tillegg la jeg etter hvert til en lapp med ordene «Pelsdyr, miljøbur, kastrering, EAT, trender, følelser får styre, pressgrupper» for å ha noen halmstrå dersom samtalen skulle gå i stå. Noen ganger opplevde jeg at spørsmålene ble veldig ledende, og dersom intervjuobjektet ikke hadde noen mening om saken var det bare å slippe emnet og gå videre.

Utilsiktete responser

I forkant av hvert intervju hadde jeg gått igjennom hva undersøkelsen skulle brukes til. Jeg har jo også ringt enkelte av foreldrene på forhånd. En litt utilsiktet effekt av å gjøre dette, viste seg å være at ettersom foreldrene ikke var bundet av noen taushetsplikt, fortalte noen av dem stolt til bransjekolleger og venner at ungene deres hadde blitt intervjuet. Men ved ingen av intervjuene var det noen andre til stede, så akkurat hva intervjuobjektene har uttalt i intervjuet kan de jo ikke vite noe om, sammen med andre anonymiserende tiltak som er gjort.

Provoserende spørsmål

Jeg la på et tidspunkt til spørsmålet; «Har du noen gang opplevd at du har latt være å si hva du/dere driver med? For å slippe evt. reaksjoner?» Jeg gjorde dette for å se om noen kanskje ble mer forsiktige med å fortelle til folk at de drev med svineproduksjon på grunn av mediefokuset. Men både i noen intervjusituasjoner– og kanskje særlig igjennom transkripsjonsprosessen - ble jeg smertelig klar over følgende fenomen; det å i det hele tatt *spørre* en ung bonde om vedkommende nærmest er flau over det man driver med, har blitt oppfattet som en fornærmelse. Det var jo ikke intensjonen. De ble veldig tydelige på at dette *aldri* hadde skjedd. Selv om enkelte modererte svaret sitt litt etter

hvert. En av årsakene til at de kan ha opplevd det slik, kan ha hatt med min måte å formulere spørsmålet på.

En annen reaksjon som ikke var tilsiktet, var at jeg oppdaget at min måte å stille spørsmål på, (samt spørsmålene), av noen har blitt oppfattet som at jeg – intervjueren – har blitt så forskrekket over medias behandling av svineprodusentene slik at de i noen grad forsøker å trøste meg.

I et annet tilfelle satt jeg plutselig med følelsen av at intervjuobjektet følte at jeg forsøkte å få vedkommende til å ville slutte med gris! Dette var jo absolutt heller ikke meningen – og denne følelsen var forhåpentligvis kun et utslag av en litt dårlig selvtilitt som intervjuer?

Under arbeidet med denne analysen, slo det meg også at det var mange av de intervjuede som ikke hadde tenkt noe særlig over mye av det jeg spurte dem om på forhånd. Det gjaldt særlig på mer direkte spørsmål om pressgruppers makt. Det kan få som utilsiktet effekt at de kanskje begynner å tenke mer over det i ettertid? Det kan jo muligens være en positiv effekt. På den annen side så var det jo ikke meningen å bidra til å forsterke eventuelle vonde følelser heller.

Rolleavklaring

Jeg følte det var viktig å være klar på min rolle i forhold til den intervjuede. Ettersom jeg er ansatt i Nortura mente jeg at de jeg hadde plukket ut for intervju antakelig i noen grad forbandt meg med organisasjonen, og at det var viktig å presisere at dette opplegget ikke var en kartlegging fra Norturas side, men et forskningsopplegg i privat regi. Jeg var derfor nøye med å presisere dette før hvert intervju – først ved den innledende telefonsamtalen, og deretter før selve intervjuet ble igangsatt. Men en slik presisering kan slå to veier: Intervjuobjektet kan bli gjort oppmerksom på en sammenheng vedkommende ikke hadde tenkt over før, og derfor justere svarene sine noe på grunn av dette. Alternativt kan presiseringen også forsterke en sammenheng intervjuobjektet var klar over på forhånd, og slik få en konsekvens for hva vedkommende svarte (Jacobsen 2015, 241-242). Det er uansett viktig å ha disse forholdene klart for seg når man senere går inn og tolker svarene.

Transkriberingen

Jeg har foretatt alle transkripsjoner selv, og føler at det har vært viktig for å komme under huden på informantene – og ikke minst se hvordan jeg selv har fungert som intervjuer. Jeg har vært tydelig overfor intervjuobjektene mine at selve intervjuet bare er en del av forskningsopplegget. Dersom de skulle ønske å tilføye noe, endre noe eller fjerne noe i ettertid, har jeg oppfordret dem til å gjøre dette. Jeg har presisert at det er deres mening som er interessant – hva de faktisk føler og mener og tror. Derfor fikk alle intervjupersonene en individuell e-post med takk for å ha stilt opp, samt en orientering om hva en transkripsjon er, og en oppfordring til å lese igjennom den og godkjenne den. Derfor har jeg også transkribert alle intervjuene på to forskjellige måter: Den første måten er så nær opp til opptaket som jeg har klart å få til. Deretter har jeg gått igjennom hele transkripsjonen på nytt og fjernet identifiserende opplysninger, passasjer som ikke førte til noe, samt gjort teksten noe mer lesbar. Det er den versjonen som respondentene har fått til gjennomlesning, og som jeg har som grunnlag for analysen. Denne vurderingen har jeg gjort fordi det ikke er det språklige som er i sentrum her. Pauser, nøling og latter som kan ha en meningsbærende funksjon er tatt med. I analysen har jeg i tillegg strammet opp intervjuene ytterligere for å gjøre dem mer lesbare, men dog slik at meningen skal være den samme.

Trygghet i situasjonen

Det at alle intervjuene foregikk hjemme hos de intervjuede, mener jeg bidro til trygghet i situasjonen for den enkelte. De fleste intervjuene ble foretatt utendørs på grunn av koronarestriksjoner, de som foregikk innendørs var dels på grunn av sterk varme eller regnvær.

Tidsbruk og andre omstendigheter

Jeg hadde på forhånd bedt respondentene om å sette av omkring en time til intervjuet. Sammen med innledende og avsluttende prat varte nok sekvensene omkring dette, selv om selve opptakene i snitt bare tok omkring en halv time. Om dette var nok til å gi utfyllende svar kan nok diskuteres. Men dersom en tar med i betrakningen at intervjupersonene var positivt innstilt til meg på forhånd – og var gjennomgående interessert i å snakke om problematikken, mener jeg dette er ivaretatt. Noen av intervjuene har jeg brutt av etter at vi hadde vært innom alle problemområdene, og fortsatt praten utenom opptaket. Det er litt forskjellige årsaker til dette. Noen av

opptakene foregikk under vanskelige forhold. For det første ble intervjuene foretatt under en hetebølge, noe intervjueren helsemessig ikke takler så godt. Noen steder var det i tillegg forstyrrelser i større eller mindre grad som veiarbeid eller rett og slett veistøy. Dette har gjort at det tidvis har vært vanskelig å konsentrere seg og å stille gode følgespørsmål. Derfor har noen intervjuer blitt forkortet der de kanskje med fordel burde ha fortsatt lenger.

Analyse

Hermeneutikk

I den kvalitative analyse bruker man ofte den hermeneutiske metoden, hvor man veksler mellom å studere de enkelte mindre deler av materialet og å se dem i lys av helheten. Dette kan føre til en ny forståelse av helheten, og også en ny forståelse av de enkelte delene i seg selv. Dette gir igjen grunnlag for en ny runde hvor man ser på de enkelte delene på nytt, og så videre (Jacobsen 2015. 198).

Hermeneutikk kan defineres som *læren om fortolkning* (Bjurström m.fl., 2008. 102-103). Hvilke betingelser finnes det slik at disse skal bli gyldige? De fremhever den tyske filosofen Hans-Georg Gadammers hovedtanke om at all forståelse er forankret i fordommer – eller før-dommer. Dette beskrives som at hvert menneske orienterer seg ut fra sitt eget ståsted – med sine egne erfaringer og sitt eget syn på verden. Dette skal ikke forstås som noe negativt, men som en *forutsetning som gjør forståelse mulig* (Bjurström m.fl., 2008. 103).

Samtidig kan den også virke tvert imot, og vanskeliggjøre forståelse og refleksjon. Derfor må vi forsøke å gripe hverandres før-dommer, og slik komme til en bedre forståelse. I en slags Gadammersk hermeneutisk sirkel skjer det et spørsmål- og svar dialog, hvor spørsmålet er det viktigste, og denne prosessen vil føre til økt forståelse (Bjurström m.fl., 2008, 104).

Bjurström m.fl. (2008,104) forteller også at kritikk mot Gadammers betraktningssmåte blant annet har vært at den er for naiv, og at den ikke tilfredsstiller gyldighetskrav da den ikke tar hensyn til aktørenes interesser og verdier. Dessuten sier den ikke om fortolkningsmåten skal være sympatisk og positiv eller *full av tvil og mistanke* (Ricoeur referert i Bjurström mfl. 2008, 104-105). Jeg forstår Bjurström m.fl. slik at Ricoeur mener at mennesket fortolker seg selv og sin verden, slik at en analyse av selve fortolkningen kan være forskningsmessig nyttig (104).

Proessen i denne oppgaven har på hermeneutisk vis vært slik at forskerens før-forståelse har endret seg etter som de forskjellige intervjuene har funnet sted, men også av analyseprosessen og mediers innspill underveis.

Analyseprosessen

Til hjelp i analyseprosessen brukte jeg programmet Nvivo, hovedsakelig til å fordele svarene på emneområder.² Emneområdene valgte jeg mer eller mindre intuitivt ettersom jeg gikk igjennom den enkelte transkripsjon i programmet, og da jeg hadde gått igjennom alle intervjuene hadde jeg fordelt svarene på 20 hovedområder og 10 underområder. Etter hvert har disse igjen blitt vurdert og justert ned til færre etter som det har vært gode besvarelser på dem. Emner hvor det har vært liten respons – for eksempel hadde jeg et underområde som jeg kalte for «Makt» som jeg bare fikk én konkret respons på, lot jeg falle. Jeg fordelte etter hvert emneområdene på tre hovedområder som er noenlunde sammenfallende med underproblemstillingene:

1: Brennpunktdokumentaren

2: Omgivelsene

3: Utvikling fremover

² «NVivo er et analyseverktøy/dataprogram som brukes innen kvalitativ forskning.» (*Wikipedia, s.v.*
«Nvivo», 14.05.21)

Reaksjoner på Brennpunktdokumentaren

Hvordan ble selve *filmen* oppfattet av mine informanter? Jeg skrev tidligere en beskrivelse av ordet «dokumentar» som viser at en slik film ikke nødvendigvis er en objektiv og faktaorientert fremstilling av et fenomen. Det virket som om flere av intervjuobjektene ikke hadde grublet så mye over dette som jeg kanskje hadde sett for meg. Og de som hadde, så ikke dette nødvendigvis som et onde.

Selv om jeg i utgangspunktet begynte med å stille spørsmål omkring medieoppmerksomheten etter mattilsynsskandalen i 2017, gikk jeg etter hvert ganske direkte inn på emnet «brennpunktdokumentaren» i intervjuene. Det var fordi det virket som om intervjuobjektene umiddelbart snakket om denne filmen når jeg tok opp emnet med medieomtale av svineproduksjon. En årsak til at de gjorde dette, er nok tidsaspektet: mattilsynsskandalen utspant seg og fikk mediernes oppmerksomhet våren 2017 og brennpunktdokumentaren ble sendt på NRK i juni 2019. Intervjuene i denne undersøkelsen ble foretatt sommeren 2020, slik at mange ennå hadde filmen relativt friskt i minnet. En bidragende årsak kan også være at mattilsynsskandalen lokaliserte seg til fylket Rogaland, og at det derved var lettere å slå den fra seg med «*slik er det ikke her i Vestfold*» og lettere å glemme bort? Det var ikke like enkelt med brennpunktdokumentaren, ettersom den ikke bare var filmet i Rogaland. Dessuten varer brennpunktdokumentaren omtrent en og en halv time, og legger nok igjen et mer varig inntrykk slik at den lettere ble hovedfokuset under intervjuene.

Olavs reaksjon på spørsmålet om hva han synes om filmen var som følger:

Olav: *Nei, sånn skal det ikke være. Men det er synd at det blir framstilt som at sånn er det her i Norge. Bare tittelen på filmen er jo misvisende, synes jeg. Ja, nå skal ikke jeg forsvare eller prøve å henge ut hun som har laget filmen. For det er dårlig. Sånn som de dreiv.*

Intervjuer: *Du sa at tittelen var misvisende?*

Olav: *Jeg synes at når de kaller det «Griseindustriens hemmeligheter», så drar de alle over en kam. Det synes jeg blir feil. Og så er det fryktelig lett at - det høres fælt ut, men du kunne sikkert ha gått ned her i fjøset også, og lagd en skrekkfilm hvis du hadde brukt riktige vinkler og tatt det på feil dag. Så det er lett å lage propaganda. Det er ikke noe tvil om at de gjorde mye feil de som var i filmen.*

Olav nevner hele tre ganger i denne sekvensen at hendelsene som vises i filmen er *dårlig* og at *de gjorde mye feil*, så han er klar på at han synes at dette ikke var bra. Men han reagerer på filmens insistering på at det er slik svineproduksjonen drives i Norge. Selv om uttalelsen om at det kunne lages en «skrekkfilm» i hans fjøs også, noe som tyder på at han har fått med seg bruken av virkemidler i filmen, men også at ikke alt er tipp topp til enhver tid i eget fjøs heller.

Maren reagerte på mangel på faglige opplysninger i filmen. Hun syntes for eksempel at det var vanskelig å ta inn over seg at filmen faktisk fremstilte enkelte dyrevennlige handlinger som om de skulle være det motsatte. Med «dyrevennlige» menes avliving av spedgris som man ikke kan redde livet til, og som derved spares for lidelse, noe som er lovpålagt.⁴ Spedgrisen ble filmet i nærbilde mens den hadde krampetrekninger etter at den var avlivet. At den var død, ble det ikke opplyst om. Slik får man inntrykk av at dyret bare ble dengt i veggen og etterlatt for å dø på den kalde betongen.

*... Men det kom liksom ikke fram at de grisungene som lå der og sprellet, var døde. Det var liksom ikke noe...og det synes jeg var veldigvondt. For folk trudde jo det at man slo dem halvveis i hel, og
....Ja. Nå er det lenge siden jeg har sett den, og jeg så den bare én gang, og det var da. Men, - ja, jeg synes det var vanskelig at det ikke blei sagt noe imot. At en veterinær kunne kommentert, eller sånn. For eksempel: 'Ja, det dere så her, det er ikke en liten gris som ligger og spreller og er mellom liv og død', liksom, og at det.....burde vært noen der som sa at den faktisk er død. For å gjøre det litt bedre, det de sa?*

Maren mener filmen lager et unyansert bilde av virkeligheten, og det er tydelig at hun tar seg veldig nær av det. Samtidig så tar hun også fram at hun ble usikker på egen praksis med avliving av spedgris: «...Når jeg prata med andre svinebønder rundt, så var det: 'avblør dere grisungene etter å ha slått dem i hel'? Så var det jo ingen som gjorde det. Og så det var litt sånn. 'Oi. Har vi 'driti oss ut' så lenge'?

⁴ Sped/smågris under 5 kg kan avlives med slag mot hodet. (Norsvin. «Avliving av sjuke dyr»)

Jeg er litt i tvil om hun her mener å si at praksisen deres har vært feil, eller om hun mener at det blir feil fremstilt på filmen. Det sies for øvrig ikke noe om vekten på spedgrisene som avlives i filmen.

Håkon reagerte sterkest på scenene fra slakteriet:

..... Det som var nesten det vanskeligste, det var det som skjedde på slakteriet. For der veit ikke jeg hva som skjer...sånn generelt, da. ..Også er det jo forferdelig sånn, med grisen da. At det faktisk er folk som gjør sånne ting. Men. Ja. Det er jo så mange år siden dem kastrerte store gris (min kommentar: uten bedøvelse). Jeg og pappa har jo snakka om at de gjorde det for mange, mange år siden. Men så lenge jeg kan huske, så har vi aldri gjort det. Vi har alltid kastrert smågrisen, men det er alltid dyrlegen som har gjort det. [...]Så det var veldig mye nytt som kom fram i den filmen, da, som aldri jeg har sett før. [...]Og det synes jeg er litt ille. At det er ...steder som det ikke er bra. For dyra skal jo ha det bra. Så det er... - og det har vi jo alltid vært nøye på her ihvertfall. Som jeg er oppvokst med! ...Altså filmen var ille... Den var så ille som jeg trudde, på en måte. Fra før av. Men. Jeg hadde trudd konsekvensene skulle blitt større....egentlig.

Her er det interessant at Håkon trekker frem slakteri-sekvensen fra filmen som den vanskeligste – det var han den eneste som gjorde. Her er han i tilnærmet samme posisjon som forbrukerne ellers – han vet ikke hva som er fasiten: hva foregår egentlig? Det andre som skjer i filmen kan han ta lettere på fordi det er slikt som han aldri har vært med på, så det berører ham ikke like sterkt: her er han «uskyldig.» Men slakteriscenen er det verre med, han er jo selv med på å sende dyr til slakteriet. Og som han sier, så vet han ikke hva som skjer når dyra kommer dit. Senere i intervjuet trekker han frem at de stygge scenene på filmen gir et negativt syn på landbruket: det at forbrukeren som *ikke vet noen ting* lett blir påvirket av bilder fra media. Samtidig ble han forbauset over at filmen ikke fikk større konsekvenser for markedet enn det den fikk – noe flere bemerket.

Magnus hadde en klar mening om at mediene kjører på og setter ting på spissen. Men han underslår heller ikke at det kan være ting å ta tak i innenfor næringa:

Magnus: *[..] Jeg trur kanskje at ikke alle tar det like nøye.*

[..] *Ja, de brennpunkt greiene....det setter et lys på hele næringa som ikke er så veldig positivt. Så det...det er vel kanskje rekrutteringa som kommer til å slite mest etter hvert. Trur jeg.*

Magnus mener at det negative lyset dokumentaren har satt næringa i, kan få konsekvenser for rekrutteringen til yrket. Men jeg fikk ikke inntrykk av at det har noen særlig påvirkning på hans egne valg, ut over det han sier at alle må gjøre en ekstra innsats i fjøset for å hindre at det kommer flere slike saker. Han føler seg nok ikke blant dem *som ikke tar det like nøye.*

Oliver har derimot litt motstridende følelser. På den ene siden synes han at det var dumt at hendelsene ble filmet, at det var leit for de involverte og at det er negativt for bransjen. På den annen side så reagerte han såpass sterkt på det som ble filmet at han mener vedkommende burde slutte med gris. Han reflekterer også over det at han tenkte at det er så mye bedre i egen besetning – men at de involverte i filmen også kan ha tenkt at det var greit i egen besetning. Han synes filmen var verre enn mattilsynskampanjen, fordi at han tenkte at Mattilsynet ville rydde opp «...*Og filmen Den gikk litt mere til hele befolkningen, da. [...]Jeg synes jo egentlig det er rom for å gjøre tiltak. Absolutt. Det er mye bedre, synes jeg, å ha litt bedre plass til grisen, og tjene like mye penger, som å ha tett med gris og ikke tjene penger*».

Oliver sier at filmen nådde folk som *ikke noen gang tenker på gris*, og at dette fikk fram en debatt. Som han ikke nevner som noe negativt – han mener heller at det er rom for å gjøre tiltak for å bedre forholdene for grisen. Han nevner også at det ikke er negativt å sørge for god dyrevelferd til gris – det tjener man penger på. Dårlig dyrevelferd tjener man ikke penger på. Denne positive vinklingen - at debatten omkring dyrevelferden som kom på grunn av dokumentaren – er han ikke alene om å trekke frem, og dette vil bli behandlet i et eget kapittel.

Hvordan oppleves følgene omtalen i mediene har fått?

I likhet med andre forbrukere har svineprodusentene og deres håpefulle mottatt alle disse budskapene og tiltakene med liten eller ingen mulighet til å påvirke noe av det selv. Og naturligvis har både avsløringene og mottiltakene ført til mye diskusjon og refleksjon rundt forbi. Jeg spurte Maren om hva hun syntes om tiltakene og årsaken til dem:

Jeg er jo for alt som kan bedre dyrevelferd. Men så er det jo liksom dette her med at man skal ha betalt for det. Jeg kunne gjerne drevet med

.....*fem gris, jeg, og kunne levd av det, og kun hatt full oppmerksomhet på fem purker, liksom? Det hadde vært helt perfekt, det. Men det må betales for, og jeg føler jo at det er svinebøndene som betaler mye av det her óg. Og så er jeg mye mere for dyrevelferdsendringer som kommer innenfra, på en måte. Innenfra næringa sjøl. Selv om alt selvfølgelig blir påvirket av ytre ting også. Og forbrukere, og alt sånn rundt. Men jeg er veldig imotendringer som kommer som følge av sånne her....ikke-faglige ting. Det synes jeg er veldig skummelt; at dyrevernere får så mye makt. At de kanja. At det kan få så store konsekvenser for så mange arbeidsplasser, da.*

Når jeg skal tolke dette svaret, har jeg valgt å dele det opp i 4 hovedpunkter:

- 1: Hun er positivt innstilt til dyrevelferd. Hun kunne godt ha drevet med bare 5 purker dersom det var regningssvarende.
- 2: Selv om hun er positiv til tiltak for å bedre dyrevelferden, mener hun at eventuelle tiltak burde initieres av næringen selv.
- 3: Så korrigerer hun seg litt i dette om at næringen burde initiere tiltak, ved å si at «*Selv om alt selvfølgelig blir påvirket av ytre ting også. Og forbrukere, og alt sånn rundt*»
- 4: Deretter sier hun at hun synes det er skummelt med dyrevernernes makt.

Svaret hennes på punkt nr. 1 er interessant fordi hun her forutsetter at dyrevelferd og økonomi er to divergerende størrelser. Utsagnet kan også tolkes dit hen at hun ikke er helt upåvirket av medieomtale fra dyrevelferdsaktivister? Faglig sett kan det argumenteres for at god dyrevelferd ikke nødvendigvis *bedres* ved å ha *færre dyr* (selv om dette ofte er tilfellet).

Svarene på punkt nr. 2. er interessant fordi det kan innebære en «bukkk og havresekk» problematikk – noe hun selv ser og korrigerer i punkt 3. Det vil si at hun antagelig ser at dersom det kun var næringen og økonomiske hensyn som skulle ivaretas, ville det kanskje ikke nødvendigvis være det beste utgangspunktet for bedre dyrevelferd? Hun spesifiserer jo ikke hva hun legger i «*næringen selv*», men min forståelse av «svinenæringen» er svineprodusentene selv, og deres samarbeidspartnere; Slakteriene, fôr- og utstysleverandørene, avls- og interesseorganisasjonen Norsvin, Animalia og veterinærene.⁵

⁵ Animalia er Norges ledende fag- og utviklingsmiljø for kjøtt og egg produsenter (Animalia. «Om Animalia AS»)

Dette kan lukte litt av at hun kanskje er opptatt av å svare det som hun føler er riktig å svare: Altså at alt (*selvfølgelig*) blir påvirket av: *ytre ting forbrukere, alt sånn rundt* . Kanskje hun forsøker å dempe tyngden av utsagnet om at *tiltak bør initieres av næringen selv*, fordi hun er litt usikker på hva intervjueren forventer?

I punkt 4 tar hun opp dyrevernernes makt. Her er det opplagt at hun mener organisasjoner som Noah, Dyrevernalliansen, Dyrenes rett og tilsvarende. Til forskjell fra de andre intervjuobjektene fokuserer hun på konsekvensene for mange *arbeidsplasser*. Med bruken av ordet *arbeidsplasser* og ikke *bønder*, forstår jeg det slik at hun kanskje ser seg som en del av en arbeider – diskurs og ikke en bonde-diskurs? Noe som kan gjenspeile det faktum at intervjuobjektet foreløpig arbeider i en annen bransje til daglig.

Da Håkon ble spurt om brennpunktdokumentaren og hva han synes om alle tiltakene som kom i kjølvannet av denne, så kom denne responsen:

Håkon: *Det synes jeg er helt greit.*

Intervjuer: *Ja?*

Håkon: *Ja.Jeg synes det er viktig, jeg – at alle skal igjennom og få. - Ja, faktisk ha noen krav, da.*

Senere kommer vi inn på emnet igjen:

Håkon: *Så det er jo Ja. Jeg tror det var bra, den jobben Nortura gjorde på en måte med å ... prate om det de også, da. I media på en måte.*

Håkon svarte spontant at han er positiv til tiltakene som er blitt satt i gang som følge av medieopplagene. På oppfølgende respons utdyper han at han synes det er viktig at det stilles noen krav til svineprodusentene. I den andre sekvensen gir han uttrykk for at Nortura gjorde en bra jobb med tanke på media. Det var litt overraskende for intervjueren at han var så udelt positiv til tiltakene, og det kan han ha lagt merke til. Slik at han ubevisst følte at han hadde svart «feil» og forsøkte å glatte over det med å si noe positivt om Nortura?

Undersøkelsens yngste deltager, Fredrik, hadde også et litt uventet svar på noenlunde samme spørsmålet:

Intervjuer: *Åssen synes du bransjen har håndtert at den blei vist?*

(Brennpunktdokumentaren)

Fredrik: *Ja, sånn som Animalia, var vel egentlig veldig smarte som lagde det her e-læringskurset. Det er egentlig veldig greit. Men sånn som.. (navn fjernet) .. sa, han sa han synes det egentlig var veldig unødvendig når han har drivi med gris i... gud veit hvor mange år ...og han veit hvordan det skal gjøres, altså, så han synes egentlig det var patetisk å ta det. Men det er jo veldig greit å bare ta det, for da er man sikker på at bare: ... okei den og den produsenten har tatt det, så da veit vi at de gjør det på den måten. Og det som også er viktig,- og som jeg også likte veldig godt med det kurset, var at ... det var noen ting. Sånn som halebiting, var jeg litt usikker på hvordan man kan hindre. Men der lærte jeg at det var sånn og sånn man kan gjøre det.*

Fredrik ser positivt på bransjens håndtering av situasjonen etter filmen. Han trekker frem nyttige ting han har lært ved å ta det nypålagte e-læringskurset, og fordelen ved at man kan vite at de som har tatt kurset sitter med visse kunnskaper. Han forstår også at det kan virke bortkastet å ta et slikt kurs for de som har jobbet i bransjen i mange år. Men det gjør ikke at han mener at det er unødvendig og belastende allikevel. Han uttaler jo også at kurset kom på grunn av Brennpunkt-filmen (som han for øvrig hadde en svært sterk reaksjon på).

Magnus er 15 år eldre enn Fredrik, og har allerede drevet svineproduksjonen i et par år. Han var også mer positiv enn forventet, men han hadde et litt annet ståsted på spørsmål om hva han mente om brennpunktdokumentarens følger:

Intervjuer: *[...] Og så er det e- lærings programmet, at alle som skal stelle griser må gjennomføre det e-læringsprogrammet. Hva tenker du om det?*

Magnus: *Nei, det var jo...overkommelig, i hvert fall! Men det er klart at ...lærte du veldig mye der, så burde du kanskje ikke drive med gris, for det var veldig basic og enkelt. [...] Så...nei? Det var helt greit. Det er som alt annet; du må bare gå igjennom det og så kanskje du får med deg noen tips, og sågreit nok. Det er jo krav på alt annet. Og egentlig så burde det jo vært mere utdanning for å drive med dyr enn det det er. Det er jo null utdanning på det som ikke er et krav, og det er litt skremmende egentlig. Men. Sånn er det.*

Magnus var ikke negativ til å gjennomføre kurset – mest fordi det var lett vint å gjennomgå. Allikevel er han kritisk – i det han sier at hvis man ikke kan såpass, så bør man kanskje ikke drive med gris. Samtidig som han ikke ser bort ifra at det er noen tips å ta med seg. Han ser det ikke som noen spesiell ulempe å ha fått dette pålegget, ettersom *Det er jo krav på alt annet*. Akkurat som han har bitt seg merke i at det ikke er noen spesielle krav til utdanning for å drive med dyr. Magnus vender ikke blikket mot dem som påfører ham tiltakene eller dem som initierte dette i første omgang, slik jeg i hadde en før-forståelse av at mange ville gjøre. Han vender blikket innover i stedet, og øyner konturene av en større utfordring, nemlig mangelen på krav til kompetanse.

Sverre var heller ikke så veldig imponert over kurset:

...Det er veldig flott og fint at det skjer tiltak. Men, jeg trur ikke.....et e-læringskurs? ...På å stille dyr? [...] Og jeg tenker jo sånn at nå som det velferdsgrisprogrammet er oppe og går, så vil det nok komme flere og flere ting som vi må følge. For at det ikke skal bli trekt, rett og slett .. (min forklaring: man trekkes 0,50 kr per kilo kjøtt hvis man ikke har det i orden).... Også trur jeg en bare må forberede seg på at bransjen er i endring. Hele tida. Og, det....ja jeg føler at jeg er såpass ung, da, så jeg takler endring ganske bra. Så at 'gamlemann' bak her ...for ham tror jeg ikke det er så veldig...fett.

Sverre virket også ganske positiv til tiltak, selv om han stusset ved at et e-læringsprogram skulle lære folk å stille dyr. Som de fleste pragmatikere ser han umiddelbart svakheten i dette – man kan ikke lese seg til dyretekke/godt lag med dyr. Men som flere av de andre intervjuede sier, så kan tiltaket ha en viss nytte for noen allikevel. Han er ikke redd for endringer og tror mer at dette kan bli en utfordring for den eldre generasjonen. Sverre er umiddelbart positiv og løsningsorientert.

Oliver var heller ikke negativ til e-læringskurset, han mente det var nærmest for en bagatell å regne. Allikevel mente han at det kunne være med på å hindre at vi fikk tilsvarende skandaler i Vestfold som dem i Rogaland i 2017. Det viser en ganske stor tillit til at kurset kunne ha en effekt – og ikke minst hvor lavt kunnskapsnivå han mener svineprodusentene i mattilsynsskandalen hadde.

Roger hadde det på samme måten som Oliver – kanskje fordi tiltaket vi snakket mest om, nemlig e-læringsprogrammet - ikke var noe vanskelig å gjennomføre:

Og når du steller dyr, og veit hva du skal gjøre, så. Da er jo ikke de kursa noe vanskelige, heller.

Halvard hadde en litt mer nyansert oppfatning. Og han var vel den eneste som antydte noe om en slags smertegrense:

*Halvard: [...]...det er jo bra. At fokuset ligger på dyrevelferd og at folk er engasjert og nysgjerrige – det er jo egentlig bra.
Men...ting ...bør pakkes mest mulig inn i ei pakke. For det blir alt for mange systemer. Og for mye ting å forholde seg til, liksom. Så det.....plager meg liksom litt. Men.....man merker jo at fokuset er der, og – ...gudene veit, hva som skjer i løpet av de neste ti åra. Hvor mange kurs skal man ta?*

Halvard mener at i hans daglige virke så har han ikke endret fokus – dyra skal ha det bra uansett. Han uttrykker positiv innstilling til at det er søkelys på dyrevelferd, og at folk engasjerer seg og vil vite mer. Men også en viss bekymring for fremtidige pålegg som kan komme.

Medienes søkelys kan være positivt

Etter som arbeidet med analysen skred frem, dukket behovet for et emneområde om den *positive* effekten av medienes omtale opp. Denne var nemlig litt uventet, ettersom jeg har sittet med før-forståelsen av at medieomtalen og følgene av dem ville ha *negative* effekter på de unges følelser. Men det de fleste trakk frem var den *positive* virkningen for dyrevelferden, også vedkommende som hadde sluttet med gris delvis på grunn av medieomtalen. Dette harmonerer med Sannvoll (2018), som fant en positiv effekt ved bruk av sosiale medier. Noen av informantene mine trakk også frem at media gjør en viktig jobb, mens mitt fokus har vært sider ved denne mediepåvirkningen som kanskje ikke er så heldige.

Helle sa for eksempel:

...Altså...Så lenge det er for dyra, så er det jo på en måte noe positivt for dem. Det er jo det. For det at de finner det fram, da. Og viser det fram. Det er jo sånt som ikke skal skje. Absolutt. Det....kan jo kanskje være greit at sånne kommer

fram, også, da. Det er jo ikke.....for det er vel sikkert flere enn man sku' tru. Jeg håper ikke det! Men....det vil jo alltid være noe. Antagelig. En får håpe at det blir vanskeligere for dem, da. Å fortsette sånn.

Hvis vi ser på : .. *Det kan jo kanskje være greit at sånne kommer fram, også, da.*

Usikkerheten i uttalelsen kan tyde på at hun har fanget opp intervjuers egen mening, og legger an en litt forsiktig tone. Hun stiller seg også klart på dyras side, akkurat som Norun Haugen, og mener at dette er positivt for dem. Subsidiært at hun håper det blir vanskeligere for *dem* (altså de som behandler dyra sine dårlig).

Siri: *Men, det blir jo ikke noe hyggelig ... at alt blir vinklet så negativt. Men jeg synes samtidig at det er bra at det blir satt lys på det. ... For jeg merker jo generasjonsskiftet veldig fra ..(navn...) til meg. Med holdninger..... 'Sånn har det jo alltid vært: det er bra nok'. Litt den type holdninger. Som kanskje den eldre generasjon har, som ikke ser noe vits i å forandre på noen ting, for alt har alltid funka også. Så sånn sett så synes jeg kanskje det er litt bra at det blir satt lys på det å, fordi at .. da får alle litt mere syn på at du må skjønne at grisen MÅ faktisk ha strø i bingen. Den må ha halm. Det er ikke bare å sette den i et hjørne når den er sjuk, den må faktisk bli tatt vare på, så det er jo klart det er bra at det blir satt søkelys på det. Da blir det jo mye mere tatt opp, så sånn sett så gjør jo media en viktig jobb. Selv om det kanskje ikke er så hyggelig å lese om det bare er det negative hele tiden.*

Siri mener også at det er bra at dette kommer frem i lyset, og hun virker ikke helt ukjent med tematikken. Hun sier hun merker generasjonsskiftet veldig når det gjelder holdninger. Hun nevner også flere konkrete tiltak som kanskje er selvsagte for de yngre, men som kan innebære en stor forandring for den eldre generasjonen. Så hun skyver ikke tematikken fra filmen vekk fra seg med at *slikt kan ikke skje her*, men ser at det kan være ting å ta tak i her også, og som kan bli bedre. Slik mener hun at media gjør en viktig jobb. Samtidig mener hun at media også fokuserer for mye på det negative.

Sara *Jeg synes de gjorde en veldig god jobb der. Det ble ikke positivt vinkla, men de skreiv det på en sånn måte at folk fikk et lite innblikk i at: 'Shitt! Det er sånn det er noen steder. Men ikke over*

alt'. Og de slang jo med masse fine bilder og da skjønner kanskje folk at: Ja? ... Noen er sånn. Men ikke alle. Det trur jeg er litt viktig at ... selv om noen ikke har helt 'reint mel i påsan' så.. de aller aller fleste har det.

Når Sara sier at *de slang jo med masse fine bilder* så tenkte jeg først at hun var ironisk, og mente de triste bildene fra tilsynene. Men det gir ikke mening, etter som hun sier at bildene får folk til å skjønne at ikke alle *er sånn* – «sånn» i betydningen av at de ikke steller dyra skikkelig. Derfor tror jeg hun kanskje mener at det også har blitt vist bilder fra vanlig svineproduksjon, og at dette kanskje nyanserer fremstillingen for folk? Sara leser Nationen (nettavisen), og ettersom Nationen er en avis hvor det er mye landbruksstoff, så kan dette være en rimelig tolkning. Men det er jo ikke tilfellet i de fleste andre aviser, men det er det ikke sikkert hun tenkte over?

Sverre var umiddelbart på Norun Haugens «side»:

... Den brennpunkt- dokumentaren, ja? Jeg kan jo ... det er jo min mening da; det er at sjølve dokumentaren i seg sjøl var egentlig ikke så dårlig. Synes jeg. Fordi at målet til de som lagde dokumentaren var ikke å få stengt ned hele produksjonen, liksom. Det var heller det å sette fokus på holdninger og kanskje klarere retningslinjer, og strengere regler. Til dyrevelferd og sånn type ting. Og det er jo ikke noe noen burde være imot, egentlig. Sånn sett. Dem gjorde det egentlig bare for å få fram ...ja. Kanskje holdninger til litt gammeldagse bønder, da. For å si det på den måten. For jeg trur de er ganske annerledes enn unge bønder.

Intervjuer: *Så du synes egentlig at det var bra at den kom?*

Sverre: *Jeg synes egentlig - på en måte, så var det veldig bra at den kom, men. Ja, det er ikke bare positivt selvfølgelig. Det får jo følger. Men da ser du jo, at hvis du skal holde på med det her, så må du té deg. Og du må ha skikkelige holdninger. Og så må du være skjerpet, det skal ikke være noe tull. Så enkelt og greit er det. Og det synes jeg er bra.*

Sverre er veldig nøye på å understreke at dette er hans personlige mening. Han har nok fått med seg at filmen har vært omdiskutert i næringen, og han antyder også at noen kan føle seg mer truffet av kritikken i filmen enn andre. Selv er han representant for de unge bøndene, og han har tidligere fortalt at han ikke har noe imot at det kommer krav til

næringen. Han mener at filmens budskap kun var å bedre dyrevelferden, noe som ingen burde være imot.

Oliver var også enig:

Så.....Nei, det er jo..... det er jo på en måte bra det blir satt fokus på også! Men ja. Det er jo ikke så veldig hyggelig. Akkurat sånn personlig for oss, da. Som er bønder sjøl. Jeg synes jo egentlig det er rom for å gjøre tiltak. Absolutt. Det er mye bedre, synes jeg, å ha litt bedre plass til grisen, og tjene like mye penger, som å ha tett med gris og ikke tjene penger.

Omverdenen: hvordan oppleves reaksjoner fra omgivelsene?

Maren har full jobb utenfor landbruket. Hun synes folk vet så lite om hvor maten kommer fra at det rett og slett er vanskelig å forklare det for dem. Mange ser for seg at husdyrproduksjonen foregår slik som på «Farmen».⁶ Under jobbintervjuer hun har vært på kommer det gjerne frem at hun har bakgrunn fra svineproduksjon, og da har hun blitt spurt om slikt som «Hvor mange griser har dere?». Noe som er nesten umulig å svare på, fordi det er så mange dyr i forskjellige aldre i de forskjellige avdelinger: Det er kanskje purker med en mengde spedgris i fødeavdelingen, det er drektige purker og en mengde smågris og slaktegris i forskjellige andre avdelinger i grisehuset. Hun lar dem ikke akkurat bli i 'Farmen – forestillingen', men det får henne til å la være å utdype det så mye. Hun synes det er veldig vanskelig – også overfor kollegaene på jobben.

...Jeg synes det har blitt vanskeligere å ta med folk utenfra inn i grisehuset. Både på grunn av smitte, men – kanskje ikke mest på grunn av det. Men fordi at de ikke aner hvordan det er, og de ser for seg sånn som det er på Farmen. Og så er det ikke det. Og jeg syns at når jeg tar med folk fra byen inn i fjøset, så føler jeg liksom at jeg må forsvare så mye. Uten at de har stilt spørsmål ved noe. Og det er noe jeg har begynt å tenke litt over. ... Bare det at de står i binger, på betong. Det synes de jo er helt følt ofte. Og det at de ikke ser sola. Og jeg forstår det litt. Så da begynner jeg nesten å forsvare det, før de har kommentert det. Så det blir litt sånn».

⁶ «Farmen er en norsk realityserie som har gått på TV2 siden 2001. Konseptet går ut på at 12 – 14 mennesker skal bo på en gård uten moderne hjelpemidler, slik det var vanlig for 100 år siden» (Wikipedia. S.v. «Farmen». <https://no.wikipedia.org/wiki/Farmen>)

Maren er bevisst på sin egen rolle som kunnskapsformidler og tar gjerne imot besøk i grisehuset. Men hun har observert en litt ukomfortabel endring i sin egen oppførsel – nemlig at hun begynner å forsvare driftsmåten sin før de besøkende har kommet med noen spørsmål. Hun er også observant på og forstår kritikk de besøkende kan komme med: som at grisene står i binger på betonggulv og det faktum at *de ikke ser sola*. Hun mener at ikke det nødvendigvis hjelper stort på husdyrholdkunnskapen bare det faktum at folk er vokst opp og bor på bygda, selv om de kanskje er ivrige på å vise barna dyr.

Håkon var inne på det samme som Maren, i det at han mener folk har en oppfatning av at det er lett å ha dyr, og at husdyrbruket er en idyllisk sak med «*tre kuer og fire gris*». Virkeligheten som innebærer at en helt nødvendig matproduksjon krever et visst volum og må ha en grad av lønnsomhet er et paradoks i forhold til denne oppfatningen. Han forstår at dette kan være vanskelig å se for folk flest. Han gjentar ordet ‘vanskelig’ flere ganger:

Nei, det er jodet er jo også veldig vanskelig, for det at folk tror jo det bare er veldig lett å ha dyr. [...] Det er jo de dyrevernalliansene ser jeg for meg, som på en måte pusher dette her så. For det er det jo mange som gjør. Det er jo veldig mye skrivelier fra dem.Som skal på en måte ta oss. Fordi dem ikke vil ha produksjon av dyr. [...] Så de vil jo helst at alle skal ha tre kuer og fire gris og fire høns som går ute på beite rundt huset, på en måte.Men det er jo ikke det vi lever av. At det skal se fint ut rundt gården. Vi må jo ha mat. [..]Nei, så det er.... Ja. Det er vanskelig, sikkert, for den vanlige mannen i gata å se den forskjellen, da?

Fredrik var veldig konkret i sin beskrivelse av sin hverdag med bondeliv i sentrale strøk:

..Det er det samma; sånn som når vi sprer møkk. Ja, -jeg kan være enig – det lukter. Men det er flere ting som lukter verre! [...] Og så: ja, jeg er ferdig i løpet av en dag. [...]Hvis dere vil at...hvis dere vil ha at vi ikke (skal) produserer mat, ja – det kan man. Det er sånn, jeg kan skrive opp ei liste over alt som bønda produserer, så kan du se hva du har igjen å eta. Det er ikke mye. «Men maten blir jo lagd på butikken». Det gjør en bare så frustrert at.

Fredrik er blant de yngste i undersøkelsen, men han har en tydelig forståelse av sin rolle som bynær bonde. Han tar hensyn til sine naboer så godt han kan, men sprer møkk uten å sjenere seg nevneverdig. Det må til, selv om han kan få reaksjoner fra jevnaldrende på at det lukter vondt. Som han selv sier det: «*Det er flere ting som lukter verre!*». Det virker ikke som om han bryr seg det minste om jevnaldrendes klaging. En annen ting er at han også plutselig henvender seg til meg som motstanderen – altså en representant for dem som klager på matproduksjonsaktiviteten: «*Hvis dere vil at...hvis dere vil ha at vi ikke produserer mat...*», noe som kan komme av at han er innforstått med at intervjueren ikke er bonde selv. Det kan også komme av at han er i en forsvarsmodus, han føler at spørsmålene pirker litt i et brennbart materiale og han blir engasjert.

Sverre mener at det egentlig ikke skorter på folks *interesse* for hva som foregår. Han opplever heller ikke at de han omgås er negative til husdyrhold, egentlig. Han har merket seg at måten det spørres på kan tyde på at intervjueren er bekymret for at det er mange som er negative til svineproduksjonen. Slik at han synes at det er på sin plass å trøste litt: «*....Det er ikke så mange som det virker som, vet du!*». Han gir også uttrykk for at medietrykket hovedsakelig kommer fra en liten pressgruppe, som ikke representerer den jevne forbruker.

Sverre poengterer at bransjen burde benytte seg av media på samme måte, for å få fram sin side:

Det...er det en liten gruppe mennesker klarer å presse fram, det er ikke alltid det at alle andre mener det samme. Og der skulle landbruket også vært flinkere. Til å bruke den type metode.

Oliver viste til et tv-program han hadde sett – «Line Fikser maten» for å eksemplifisere kunnskapsvakuemet, hvor programlederen var på besøk på en helt vanlig gård.⁷

⁷ <https://tv.nrk.no/serie/line-fikser-maten>

..Og da synes jeg veldig synd på han stakkars bonden som [...] hadde sluppet inn hu ogder var det ikke noe kritikkverdig i det hele tatt...det var helt liksom standard storfe – eller okseslakt, da. Også konkluderer hu til slutt med at : «Det her vardette må vi slutte med, det er forferdelig! At det er mye bedre om vi spiser grønnsaker ».....ja. Så en har nok litt mer journalisten imot seg, tror jeg.

Oliver sier også at dette er noe han har lagt merke til – tidligere var det alltid positivt vinklet når mediene omtalte landbruket. Nå føler han at det nesten alltid er noe negativt når landbruk omtales – uten at han eksemplifiserte dette noe mer.

Halvard hadde opplevd å bli forespurt av en veganer om hvor han kjøpte jorden han spredte på jordene. Hun trodde altså at landbruksjord kjøpes i sekker på hagesenteret eller lignende, for så å spres ut på jordene. Dette var en bekjent av ham og som skulle ha jord til veksthuset sitt. Han kommenterer dette på følgende vis:

..Og da skjønner man jo at det er grobunn for mye hysteri og mye virkelighetsfjerne ideer, da. Og hun er jo fra området rundt her. Jeg veit ikke hvor mye folk det bor i Oslo, jeg.....det er vel mellom en halv million og en million eller noe eller? Og det er vel sikkert en ganske god andel av dem som omtrent aldri har sett noe annet enn asfalt. Og dadu skal ha ganske mye natur og miljø på skolen, skal du ha noe grunnlag for å egentlig ...hva skal jeg si?Ha et fornuftig standpunkt, da. Til kjøtt eller ikke.

Magnus påpeker også problemene med kunnskapsvakuemet:

Det er et fåtall som egentlig har vært inne og sett i et grisehus i dag, så de trur at det de ser på en dokumentar på Netflix er sånn de driver i Norge også. Og det er kanskje litt av den største utfordringa.

På grunn av det strenge smittevernet i svineproduksjonen, så har besetningene blitt mer lukket for publikum. Derfor tror folk på det som mediene presenterer (for eksempel i dokumentarer fra utlandet på Netflix eller YouTube. Han tror heller ikke dette vakuemet blir mindre med *mer* industrialisering.

Hovedinntrykket er at de fleste mener noe om – og er enige om – at det er liten kunnskap blant folk flest om husdyrhold og gårdsdrift. Det er også ganske stor forståelse blant de unge for at dette er tilfelle. En oppløftende ting kan det sies å være at det virker som om interessen for å opplyse folk, og dermed bøte litt på tilstanden er ganske stor. De fleste fortalte at de hadde tatt seg tid til å informere litt om hvordan det er i et fjøs, og at dette hadde blitt positivt mottatt.

Hvordan ble medieomtalen snakket om?

For å gå litt mer inn på hverdagen til den enkelte, stilte jeg spørsmål omkring hvordan de snakket om medieomtalen. For eksempel når og med hvem ble temaet brakt på bane? Hvordan ble det i tilfelle opplevd, og hvordan responderte de?

Fra Olavs intervju kan vi se på denne sekvensen:

Intervjuer: *Hvis dere snakker om brennpunktfilmen eller hendelsene i Rogaland.*

Hvor skjer det oftest? Hjemme, eller på sosiale medier?

Olav: *Nei, det blir jo hjemme. Jeg har prøvd å lufte det blant venner da. Som ikke er innenfor miljøet. Har sagt at sånn er det ikke.*

Ettersom at Olav sier det var hjemme hos ham dette ble snakket om – *det blir jo hjemme*, bekrefter han at de faktisk snakker om sakene, og at det skjer hjemme og ikke hovedsakelig på sosiale medier. Her er spørsmålet besvart, men deretter følger han opp med at *jeg har prøvd å lufte det blant venner, da*. Han vil fortelle at han selv har bragt temaet på bane blant venner. Det vil si at han har vært den aktive part, det er ikke vennene som har tatt opp saken. Årsaken til at vennene ikke har tatt det opp, kan være den samme som i Marens tilfelle – vennene er usikre på hvordan de skal reagere overfor en som de vet driver med svineproduksjon. Brennpunktdokumentaren på NRK forteller jo at alle som driver med svineproduksjon holder på med de ulovlige praksisene som ble beskrevet.

Olav avslutter setningen med det unnskyldende *da*. Og så avslutter han helle sekvensen med: *Har sagt at sånn er det ikke*. Dette kan styrke en antagelse om at han føler at han må fortelle intervjueren at han har foretatt seg noe for å forsvare næringa. Han utdyper kanskje svaret sitt slik at det skal bli *riktig*? Det er ikke dermed sagt at svarene hans ikke er oppriktige. Men ettersom intervjueren er i den situasjonen som er

beskrevet tidligere, det vil si at hun kan oppfattes som om hun også representerer en øvrighet, kreves det en viss grad av årvåkenhet på dette området.

Dette er et av intervjuobjektene som intervjueren kjenner noe bedre på forhånd, slik at det i intervjuet også er en atmosfære av felles forståelse av virkeligheten, som ikke er tilsvarende til stede i de fleste andre intervjuene. Sett i dette lys mener jeg at intervjuet også kan bli forstått som en samtale der ordleggingen er mer løs, jamfør bruken av *jo* og *da* for eksempel. Slik er det en risiko for å overtolke dette svaret, og det er viktig å være oppmerksom på.

Håkon fortalte at de som snakket mest med hverandre faktisk var *bøndene selv*. Håkon poengterte også at venner som ikke selv er bønder sa lite eller ingen ting om mediesakene.

Helle svarte at «*jeg så den sjøl*», noe jeg tolker til at hun så filmen alene. Hun sier at «*flere venninner og sånn*» hadde sett den tidligere og fortalt henne om den. Dette var bare personer som ikke hadde tilknytning til landbruket. Hun beskriver deres reaksjoner med at de sa at filmen var «*grusom*». Spørsmålene hun fikk fra omgivelsene var – som hun kalte det «*oppklarende*». Jeg tolker det slik at det virket som om hun følte at hun måtte forklare seg overfor dem: Forsvare hvordan de driver på gården sin selv, og «*om hva som er vanlig*». Og om det som ble vist i filmen var riktig. Hun sier at det var «*mye spørsmål*». Det spørres ikke direkte om hvilken arena dette ble snakket om på, så her kommer det ikke frem noe om det. Men det er klart at hun har fått spørsmål og har snakket om filmen med omgivelsene sine. I motsetning til Olav og Maren, så oppgir ikke Helle at noen har reservert seg mot å stille spørsmål, men heller ikke at hun selv følte seg forpliktet til å bringe emnet på bane.

Siri ble spurt om fra hvem hun opplevde snakk om filmen:

Intervjuer: *Mennesker som du kjente, da eller?*

Siri: *Eller som jeg traff her og der. Som lurte på hva jeg tenkte. Og da blir det jo at du sier at du synes at alt det som var i den dokumentaren var forferdelig, og så må du liksom begynne å forklare litt om åssen det egentlig er og sånne ting.*

Intervjuer: *Er det er mange som har tatt kontakt med deg? Andre bønder?»*

Siri: *«Det har jo vært ganske tema egentlig det siste året. Ja ... folk har jo snakka om det. Ganske mye egentlig. Over alt. Men særlig i fjor, da. Rett etter. Så klart.*

.....

Intervjuer: *Har noen tatt kontakt med deg eller noen i familien din for å si noe negativt om svineproduksjon? Har du opplevd det?*

Siri: *Det er jo noen som har kommet til meg og sagt at: 'åh jeg trur jeg skal bli vegetarianer for jeg ser så fælt dyra har det'. Men så er det liksom litt morsomt å ... eller 'morsomt'. Det er kanskje ikke riktig ord. Men. Jeg ser på det som litt rart: for det er så mange som kommer til meg og sier: 'Åh jeg syntes det er så forferdelig det jeg ser i media ååå med den dokumentaren og sånne ting' og så sier de: 'men jeg vet jo at dyra hos DEG har det bra!' [...] Men det har vært ganske mange som har kontaktet meg og snakket om det, altså. Det har egentlig det. Både familie og venner*

Siri sier først det samme som flere har gitt uttrykk for: de føler de må fortelle at de synes at dokumentaren var forferdelig å se, og deretter forklare hvordan det *egentlig* er. Men Siri forteller også at hun har blitt kontaktet av folk, og presiserer på direkte spørsmål at det var fra folk hun traff *her og der*. Og at folk har *snakka om det, ganske mye egentlig. Over alt*. Senere i intervjuet legger hun til at det har vært mange som har kontaktet henne og snakket om det – *Både familie og venner*. Dette er selvmotsigende, ettersom hun tidligere sa at reaksjonene var fra folk hun traff *her og der* kan tyde på at henvendelsene kom mer tilfeldig. Men for å få en reaksjon fra folk på sin svineproduksjon, forutsetter det igjen at folk er klar over at hun faktisk driver med gris. Hun reagerer på at mange forteller henne at de tror at *hennes* dyr har det godt, men hun driver jo en helt vanlig svineproduksjon som jo er det som angripes i Brennpunktdokumentaren. Kommentarene kan derfor tolkes som at folk ikke fester lit til påstandene i filmen, men også som en tillitserklæring til henne spesielt.

Magnus forteller at det har vært snakk om dokumentaren. Det blir ikke spesifisert med hvem og når, men ut fra måten han følger opp spørsmålet så benevnes spørsmålsstillerne som *folk*. Dette kan tolkes som venner og folk han omgås med utenom landbruket. Magnus føler at det er viktig å ta seg tid til å forklare for dem «..åssen det funker og sånn'. [...] ellers kan den (filmen) få folk til å mene at vi er dårlige mennesker på en måte».

Roger har ikke merket så mye til reaksjoner utenfra. Han tror ikke noen av de han kjenner kommer til å gi opp husdyrhold med bakgrunn i den dårlige medieomtalen –

..De har jo ikke tenkt til å gi seg av den grunn!, men mener at det finnes forbedringspotensial i bransjen: ..det bare beviser at det er noe vi trenger å holde på med.

Sara har også fått spørsmål om praksisen i fjøset, slik som mange av de andre. Ettersom det er et familiebruk hun er en del av, omtaler hun gård og drift i flertall - oss, selv om jeg spør henne direkte. Dette går over når vi snakker om sosiale medier – der bruker hun entallsform: Ansvaret for å forsvare gårdens drift på sosiale medier tar hun på egne skuldre. Akkurat som flere av de andre føler Sara at hun må forsvare næringa, og forklare at det man får se på filmen ikke har noe med hennes virkelighet å gjøre. Hun sier også at for å gjøre slikt som vises i Brennpunktdokumentaren så *må en ville dyra vondt*.

For å sammenfatte, så ser det ut til at hvor og med hvem de har snakket om filmen varierte litt. De fleste hadde nok snakket med familien hjemme om den, og noen har bare snakket med andre folk i næringa.

Et felles trekk i denne sekvensen er at mange sier at føler at de ikke kjenner seg igjen i hvordan næringen fremstilles i filmen, og at de føler at det er viktig at de informerer folk om hvordan det egentlig er. Mange satt med en følelse av at de måtte forsvare næringen slik at ikke inntrykket fra filmen skulle bli stående uimotsagt. Magnus og Sara mener at filmen fremstiller svineprodusenter som dårlige mennesker, og som at de «vil dyra vondt».

Det er også et poeng at om de ville snakke med folk utenom næringa om filmen, så måtte de ta opp emnet selv. Folk som vet om at de er svineprodusenter har *ikke* bragt temaet på bane. Maren fortalte for eksempel at hun opplevde at hun syntes det faktisk var problematisk at *ingen* tok det opp etter at brennpunktdokumentaren ble vist: *Alle vet jo at vi driver med gris. Det var litt ekkelt. For ingen torde å spørre meg. Nei. Så det var liksom jeg som måtte begynne å prate om det*. Når Maren sier at alle vet at de driver med gris, så snakker hun om de nære forbindelsene utenom landbruket, som venner, kolleger og naboer for eksempel. Det at hun sier at de ikke *torde* spørre, tolker jeg slik at de som har sett eller hørt om filmen ikke helt vet hva de skal tro, og blir usikre. Folk flest forsøker å unngå konflikter dersom det er mulig. Da kan det oppleves tryggere å la emnet ligge, jfr Waldahl (1999. 237) om «Taushetsspiralen» og også frykten for å ha et divergerende syn fra det som er opinionsklimaet. Dette mener jeg kan forklare mangelen på konfrontasjoner fra de nære omgivelser.

Det som Siri opplevde med at folk forsikret henne om at de var sikre på at dyrene hennes hadde det bra, kan nok delvis forklares med vanlig høflighet; man vil jo ikke skape dårlig stemning. Men kan det også være en medvirkende faktor at virkemidlene i filmen rett og slett var for sterke?

Fremtidig valg av husdyrproduksjon på gården: Har du lyst til å drive med gris?

Entusiasmen for å sette i gang som svineprodusent kunne nok variere – sett fra prosjektets ståsted var hensikten å kartlegge blant annet hvorvidt nettopp mediastormen hadde lagt en demper på denne.

Olav svarte på spørsmålet om han hadde lyst til å drive med gris når han tok over med at det var det som var planen, og at han hadde lyst til å drive med gris. Men også at han ble mer og mer betenkt. På spørsmål om hvorfor det, så oppga han økonomien som årsak. Han var altså åpen for å vurdere å legge ned hele svineproduksjonen. På direkte spørsmål om medieomtalen hadde noe å gjøre med dette, var han rask til å svare nei, og at det ikke var noe han tenkte på. Allikevel sa han følgende avslutningsvis i intervjuet:

...En må ikke på død og liv investere for 12 millioner i nytt fjøs for å gjøre noe du blir hata for! Nei da – så ille er det ikke, men. En må liksom tenke seg om to ganger.

Jeg tolker dette som at han ikke er helt upåvirket i alle fall. Det kan virke som om medieomtalen har dempet entusiasmen noe.

Maren er mye tydeligere på at hun gleder seg til å ta over svineproduksjonen, men hun er også klar på at hun ikke er upåvirket av mediene:

...Men, ja det er jo det som legger en sånn liten skygge på det. Det er dette her med.... -for jeg er jo mye på sosiale medier, og jeg følger veldig mange bloggere og influensere. Og det blirmer og merja. Mer og mer veganere. Og jeg føler at livet mitt er så fjernt fra deres. Når de for eksempel legger ut oppskrifter uten kjøtt, til barn på ett år. Fordi de synes det er fælt at.... Det blir jo en helt annen verden. De vil ikke at barnet sitt skal bli...en drapsmaskin, liksom. Og de har veldig mange følgere i Norge. Veldig mange følgere.

Maren er mye til stede på sosiale medier, hun kanskje den av de intervjuede som er den ivrigste brukeren. I tillegg arbeider hun utenfor landbruket, slik at hun får med seg utenverdenens oppfatninger av husdyrhold. Hun bekymrer seg for holdningene som sprer seg i samfunnet. Hvorvidt dette kommer til å få noen betydning for om hun vil fortsette svineholdet på gården i fremtiden er nok tvilsomt. Maren har vokst opp med et godt nettverk innenfor landbruket som hun fortsatt er en del av. Nærmiljøets påvirkning kan være en effektiv motvekt mot mediernes påvirkning (Waldahl 1999).

Helle gleder seg til å ta over svineproduksjonen, og er sier at hun ikke bryr seg om medieomtalen i det hele tatt.

Håkon er mer opptatt av økonomien enn av mediene, når jeg spør om det er lystbetont å ta over husdyrproduksjonen, og sier at han *«har trua på grisen»*. Jeg tolker det som at han ikke egentlig har tenkt så nøye over om det skal være forbundet med glede å tenke på fremtiden som gårdbruker. Men Håkon sier senere i intervjuet at: *«Det er ikke bare en hobby for det at det er morsomt, på en måte. Det er en viktig jobb, óg. Alle trenger mat»*. Denne måten å tenke om det å drive landbruk på, tolker jeg i den retningen at han ikke er uten en viss begeistring for yrket – det er ikke *bare* morsomt.

I den andre enden av skalaen har vi Siri: på spørsmålet om hun fortsatt har lyst til å drive med gris svarer hun at hun egentlig ikke hadde det. Hun nevner også at da hennes mann hørte om intervjuet, så var han klar på at hun måtte få med at den negative omtalen hadde veldig mye å si. Og etter å ha tenkt seg om sa hun at hun også mener det. Hun synes det er tøft å legge inn så mye innsats i en næring hvor en omtrent aldri har fri og får så dårlig betalt, og i tillegg få den negative omtalen på toppen:

..Og så er det SÅ mye negativt. Det gjør ikke at du har noe mere lyst til å drive. Så det er klart at det har vært det. En faktor som også gjør at vi slutter med griseproduksjon. Ja.

Intervjuer: *Har det endret seg? Siden du startet?*

Siri: *Ja. Det har det.*

Fredrik svarer kontant at han aldri har hatt lyst til å drive med gris – hovedsakelig på grunn av den dårlige økonomien. Han vet ikke om han kommer til å drive med husdyr i det hele tatt på grunn av det. Men han gleder seg til å ta over gården, så det er ikke det det er snakk om. Allikevel sier han følgende: *Men....den filmen gjorde ikke at jeg har*

noe mer lyst til å drive med gris. Hvis det gir mening?

Sverre sier han stortrives med å stelle gris og synes det er koselig å gå i fjøset. På spørsmål om det har endret seg på noen måte etter brennpunktdokumentaren, svarer han kontant nei, og utdyper med at man gjør jo så godt man kan for at dyra skal ha det bra. Noe mer får man ikke gjort.

Oliver synes det til en viss grad er lystbetont med svineproduksjon. Men det er ikke drømmeproduksjonen hans, han synes det er mer lystbetont å drive med planteproduksjon. Men han sier at dette ikke har endret seg etter mediasakene. Roger synes det er gøy og meningsfylt å drive med gris, og at han ikke føler noe særlig på mediefokuset, som han mener er noe som går over.

Halvard sier ja til at mener det er *åltreit* å drive med gris – han hadde ikke gjort det hvis han ikke hadde synes det. Og ettersom det er gris det er hus til på gården, så vil han jo bruke dem. På denne måten svarer han ikke egentlig på om han har så veldig lyst til å drive med gris, men heller at det er en produksjon som kommer av omstendighetene. Han mener at mediene ikke påvirker ham noe, men han uttrykker tvil om hvordan markedet kommer til utvikle seg, og mener det er mange andre investeringer som er sikrere:

...Men.....Bygge for åtte millioner, liksom? Eller ti eller tolv? For noe som er så presset, liksom..... Av media. I tillegg. Bare før det også, så var det vel egentlig...det er vel en produksjon som har synkende volum i utgangspunktet, vel?

Halvard sier ikke direkte at mediene har noen betydning, men han nevner det som en ekstra byrde der hvor næringen allerede er presset. Da mener han at volumet blir mindre fordi han tror det ligger an til at folk kommer til å spise endra mindre kjøtt i fremtiden.

Magnus svarer at han har lyst til å drive med gris, og at han synes det er en spennende produksjon, men er mer opptatt av byggekostnader og slikt enn av mediene. Angående brennpunktdokumentaren så mener han at den vil virke negativt for rekrutteringen til næringa.

...Ja, de Brennpunkt greiene....det setter et lys på hele næringa som ikke er så veldig positivt.[...] Og den er nok litt lei, den biten der. Jeg trur.....det er jo negativt for rekrutteringa og da, hele det der. Folk

tenker seg jo mere om før de begynner med gris.

Han holder seg selv utenom – ettersom han ikke har tatt over svineproduksjonen på hjemgården riktig ennå, så er jo han en av dem som kan påvirkes negativt av brennpunktdokumentaren. Jeg tolker dette slik at han mener at mediepresset har vært såpass stort at han tror at andre kan bli påvirket av dette, og velge bort svineproduksjon som et alternativ.

Alle intervjuobjektene har hatt det å skulle ta over en gårdsdrift som fremtidsutsikt mer eller mindre hele livet, noe som innebærer mange forskjellige problematikker. Hvorvidt de skulle fortsette med svineproduksjon er ikke selvsagt. Hvordan mediens omtale får en plass i dette bildet er ikke så lett å få et grep om, men av intervjuobjektene var det noen som la ned svineproduksjonen, og oppga at omtalen i mediene var en av flere årsakene til dette. Andre var i utgangspunktet ikke så interessert i å ha gris fremover uavhengig av medie-faktoren. Men medieomtalen ble oppgitt som å ikke gi dem mer lyst til å drive med gris. Noen sa også at det kastet en skygge over det hele. Men mange så også fram til å ta over, og noen ga også uttrykk for stor begeistring for yrket.

Nå var det slett ikke alle som tok media med i beregningen av lyst-betoningen. Noen ble fulgt opp på det, og noen presiserte jeg det ikke for. Flertallet av ungdommene virket glade for å skulle begynne med gris, dog noe bekymret for økonomien.

Fremtidens svineprodusenter – hva tenker de om mediernes og pressgruppers krav fremover?

Maren sier at når de tenker på hvilke endringer de vil gjøre når de skal overta drifta, så kommer de ikke til å våge å bygge etter dagens forskrifter. Hun tror arealet må økes. Hun vil også påregne at det kan komme krav om enda mer strø og rotmateriale til dyrene, noe som gjør at det blir mer arbeid med gjødselhåndtering. Selv om grisehuset hun skal ta over ble bygd for omkring 10 år siden, så er det ikke beregnet på så store mengder strø og rotmateriale som de nye reglene krever, noe som medfører at utgjødslingsanlegget går tett og lager plunder.

Vi spar ut med trillebår hver dag for at grisen skal ha mere strø. Og det synes jeg er bra (--at de skal ha mere strø). Men hvordan skal man bygge for framtida, da? Man kan ihvertfall ikke ha mye gjødselhåndtering sånn som det er nå. Fordi at det kreves så mye mer. Og det blir jo ikke noe mindre krav! Det er i hvert fall helt sikkert.

Maren mener at det kommer flere krav til velferd i fremtiden, og lurte på hvordan man egentlig kan planlegge nybygg når man ikke kan bruke de offentlige forskriftene som rettesnor. Når jeg ber henne se for seg svineproduksjon ti år fram i tid, begynner hun med å se ti år tilbake i tid:

Det har jo skjedd veldig mye som jeg også tenker er bra! Jeg synes jo det. At det har blitt mye triveligere å gå i fjøset.[...] Så jeg er egentlig positiv til framtida. Kanskje det kan bli hyggelig også, at vi kanskje ser sånn om ti år igjen, at.... det har skjedd noe positivt. Men samtidig, så synes jeg jo at grisen har det bra nå. [...] Men jeg håper også at det er økonomi om ti år. Det er jo den viktigste faktoren; er det ikke økonomi, så kan man ikke drive med det. Og så håper jeg at folk spiser gris. Om ti år.[...]»...det er veldig mange færre i min generasjon som spiser svin i hverdagen. Det er kjempemange av mine venner som ikke spiser svin.

Når hun blir bedt om å se ti år frem i tid, begynner hun med å se ti år tilbake i tid, hvor det har skjedd mye som er bra for dyrevelferden. Men hun helt sikker på at det kommer flere krav, og hun sier hun oppfatter det som positivt. Men måten hun ordlegger seg på ved å ta forbehold, for eksempel: *...så jeg er egentlig positiv til framtida.. og kanskje det kan bli hyggelig også..* kan tyde på en usikkerhet. Hun sier at hun synes grisen har det bra nå. Kan denne usikkerheten være knyttet til hva som kan

komme av ytterligere velferdstiltak? Eller kanskje hun egentlig synes det er vanskelig å veie enda flere velferdstiltak opp mot hensynet til økonomien? Hun har også en frykt for at flere skal slutte å spise svinekjøtt. Hun mener at folk velger bort grisen til fordel for andre kjøttslag som oppfattes som sunnere. Jeg oppfatter Maren som mer engstelig for fremtiden enn hun ønsker å gi uttrykk for. Maren er mye på sosiale medier, og hun forsøker å unngå å komme opp i diskusjoner om dyrevelferd og kjøttspising fordi hun synes det er ubehagelig. Hun har en litt mindre kampklar innstilling enn mange av de andre.

Håkon mener at alt er vanskeligere nå enn det var før, og da mener han med dette fokuset på klima og dyrevelferd. Paradoksalt nok sier han at slike ting kommer og går, og at det om noen år kanskje ikke er noen som tenker på slikt i det hele tatt. Dette synspunktet er han ikke alene om – flere andre har nevnt at hva pressen fokuserer på og hva folk er opptatt av varierer. Han poengterer at *...vi dør jo ikke ut. Folk må jo ha mat*. Han ser ikke for seg en befolkning av vegetarianere. Han tar også frem den effekten koronapandemien har hatt, og at forbrukerne har fått en økt forståelse for at det må være landbruk i Norge.

Sånn sett, så kunne denne korona-krisa vart et år til? (Latter)

[...]«...Og folk tenker ikke på den filmen når de er sultne».

[...] «.....Har jo fått mye god omtale óg. At det på en måte er viktig ...med... at vi kan berge oss sjøl. Så jeg tror det skal være fint mulig å drive om ti år, jeg, da. Jeg tror det.

Intervjuer: *Bli det annerledes å drive om ti år?...*

Håkon: *Ja, det kommer til å komme flere krav, og også krav ikke vi har tenkt på. Men jeg tror ikke det skal være noe problem å drive. Og så får en jo bare finne seg i de krava som kommer, da? ...Og så får en da velge sjøl, personlig, hvordan en vil forholde seg til krava, eller om det faktisk...er bedre å hoppe av, på en måte.*

Når jeg spør ham om han tenker noe på hva pressgrupper kan få til av endringer fremover, så svarer Håkon at stoler på myndighetene. Han regner med at de etter hvert vil kunne sile ut bestemmelser som skulle vise seg å være urimelige. Etter en liten pause reflekterer han litt over om at det kan komme krav som det vil koste mye penger å tilfredsstille – for eksempel bygningsmessige krav som krav til å slippe dyrene ut. Og at det deretter skulle gjøres om igjen, slik at investeringen ville være bortkastet. Jeg

tror denne refleksjonen kom fordi jeg tidligere nevnte at enkelte matkjeder har laget egne krav basert på hva pressgrupper mener er god dyrevelferd, og som det diskuteres om det er faglig hold i.³⁶ Jeg tror ikke han hadde tenkt så veldig mye over dette på forhånd, så dette var nok ikke noen bekymring som opptok ham.

Siri hadde ikke noen tro på at det kom til å bli mer dyrevelferd i framtida:

...jeg synes det er sånn i samfunnet nå også; ja, det er veldig fokus på dyrevelferd og alle synes at dyra skal ha det bra, men det er ingen som virkelig gidder å betale for det. Og da går det jo ikke i hop, da. Alle liksom: «Åh, har du sett den forferdelige dokumentaren, åh har du lest den tingen i avisa?». Og så går de og kjøper den billigste pølsa i butikken. Det henger jo ikke sammen i det hele tatt. Jeg tror ikke folk ser sammenhengen. [...] Det spørres jo også hvor mange som tør å satse da, på å heller ha masse utedyr. Det er jo mange som driver med det å, men det blir en sånn nisje. Det er ikke for alle.

Så hvis alle skal få nok mat så tror jeg ikke det går hånd i hånd.

Hun mener det er lite sannsynlig at landbruket vil gå i en mer dyrevennlig retning, fordi folk ikke ser sammenhengen mellom priser og dyrevelferd: de kan godt reagere på innslag i nyhetene, men allikevel går de for den billigste pølsa i butikken. Hun så ikke noen fremtid for mindre svineprodusenter, og syntes det var leit. Hun sa det ikke direkte, men hadde nok ønsket å fortsette med gris under andre omstendigheter.

Sara frykter pressgruppene mediebruk fremover, men håper folk er fornuftige og at de fortsetter å spise kjøtt. Om ti år er hun redd det er færre svineprodusenter:

..Det er jo på en måte nesten ingen som vil satse på det. Fordi det er så mye negativt rundt det. Det er jo ikke noe særlig økonomisk heller. Så ...»[...]«... Jeg synes jo det er veldig mye fra Noah og Dyrevernalliansen i mediene. Men det som Nationen dekker, og facebookgruppene, 'Venner av norsk landbruk' og de der ... der synes jeg vi får dekke det på en veldig fin måte. Så må man bare drite i å høre på det Noahs disipler sier og gjør. For de får man ikke gjort noe med uansett.

Sara er ikke så veldig optimistisk på bransjens vegne. Men et lyspunkt er kanskje at hun har merket seg at folk handler mer norske landbruksprodukter uavhengig av pris, og at dette skjer på grunn av koronapandemien. Hun nevner tidligere i intervjuet at kjøttforbruket heller ikke har endret seg i særlig grad. Kunnskap om divergeringen mellom veganerbølgen og det faktiske kjøttkonsumet kan være med på å virke dempende på frustrasjonen.

Magnus sier at *vi kommer til å effektivisere oss vekk fra markedet også*. Med denne uttalelsen tror jeg han mener at en mer industripreget husdyrproduksjon ikke er så salgbar til forbrukerne. Han mener også at det ikke er noe å tjene på å klusse til forbrukernes oppfatning av husdyrholdet med urealistiske reklamefilmer. Når så forbrukerne ser brennpunktdokumentaren så skurrer det jo. Folk lurere på hva som er sannheten:

..... Men ja, det er det som er særlig skremmende, vi klarer liksom ikke å vise bilder fra åssen det egentlig er utad i media så folk skjønner det. Og har vi en reklame; så er det bare en grov bonde som står ute på ei eng og skryter av hvor fint det er liksom. Det blir sikkert veldig fint, men altså ...du tar det ikke på en måte helt seriøst heller. For det at du skjønner at det her har de fikla til. Så ...de der bildene fra den dokumentaren gjør det hele litt sånn... De gir et helt annet bilde, og da er det vanskelig; ...hva er sannheten her? Så vi har en utfordring her med å få vist åssen det er. Spennende å se.

Magnus avslutter med at det blir spennende å se – så han forventer nok at næringen gjør noen grep for å rette på situasjonen?

Sverre mener vi må se for oss mer dyrevelferd i fremtiden:

..Og det gjelder ikke bare svin – det gjelder generelt i landbruket, egentlig. Det er et veldig stort fokus på det nå. Og hvis Mattilsynet kommer på besøk; Alt går jo på dyrevelferd: 'Har du nok flis, har du nok rotmateriale?' 'Er det purker som har et skada bein? Ja? Har du hatt dyrlege på det?' For eksempel. [...]Men jeg tror dyrevelferden vil være ganske mye bedre om ti år, enn det den er i dag. Og enda i dag, så synes jeg det er ...fortsatt er ganske bra. I forhold til hva den var for ti år siden, igjen, ikke sant. Så det er....ja. Det er hele tida endringer.

Sverre mener femtiden kommer til å preges av mer dyrevelferd. Ikke bare for grisens del. Sverre – som Maren, ser seg også tilbake ti år, og ser at dyrevelferden er bedre i dag, men om ti år vil dyrevelferden være enda bedre. Samtidig som han er enig med Maren i at dyra har det bra i dag også. Sverre nevner derimot ikke økonomi i denne sammenheng i det hele tatt. Og han leker allerede med tanken på å slippe grisene ut. Han synes det hadde vært moro å få til. Denne innstillingen kan kanskje få en til å tenke at han litt naivt forsøker å gi «riktige svar». Men jeg hadde bestemt inntrykk av at han var opptatt av å fortelle meg akkurat det han mente, ettersom han virket spontan og entusiastisk.

Unge Fredrik var ingen optimist på bransjens vegne:

Jeg tror nesten ikke det kommer til å være gris. Nesten alle de små produsentene er borte, det er nesten bare de store produsentene som sitter igjen.

Fredrik er enig med Olav, Siri og Sara: Han tror det blir færre svineprodusenter om ti år. Han har som de andre en sterk tro på at effektiviseringen kommer til å presse mange ut av næringa. Han kommenterer ikke noe om velferd, og heller ikke om pressgruppers rolle. Jeg stilte spørsmål underveis om dette, men han svarte ikke på det. Jeg tror rett og slett det var fordi han ikke hadde tenkt noe særlig over det.

Oliver tror at økte krav til svineprodusentene er noe en må regne med, selv om det er *litt mer styr*. Han tror at dette kan føre til at noen velger bort svineproduksjonen. Oliver tror heller ikke på noen særlig endring i norsk svineproduksjon om ti år, i hvert fall ikke på grunn av pressgrupper.

Halvard er egentlig litt i samme gaten som Maren: han vil gjerne informere folk, men han har ingen stor tro på effekten av dette, fordi avstanden er så stor.

Jeg merker vel at jeg er skeptisk. Jeg ville ikke....nå har jeg jo fjøsa, på en måte, eller bygningene til detMen jeg tror ikke jeg ville bygd noe mer for det..... Jeg er veldig spent på det markedet der i de kommende ti, tjue, tredve år. For hva som skjer, egentlig. Jeg tror ikke det er flere som kommer til å begynne med dette i den nærmeste fremtid, for å si det sann. Jeg tror ikke det er en trend som kommer til å gå over i min levetid, i hvert fall.

Halvard snakker om en kombinasjon av frykt for press på konsesjonsgrensene, og er spent på hva som kommer til å skje de kommende 10 -30 årene. Han tror ikke det er mange som kommer til å begynne med gris, og at dette er en langsiktig trend. Det er litt selvmotsigende – på den ene siden er han bekymret for press på konsesjonsgrensene, noe som kan tyde på økt effektivitet og dermed økt produksjon. På den andre siden tror han ikke det blir flere svineprodusenter og at folk kommer til å spise mindre kjøtt. Det kan tyde på at han mener at produksjonen kommer til å få en økende grad av effektivisering, men han sier ikke det. Han mener at årsaken til dette ligger i at folk ikke har noe forhold til det (svineproduksjon): *Det er fordi folk lever så fjernt fra virkeligheten at de ja. De har ikke noe forhold til det.* Dette tolker jeg slik at han mener at folk kommer til å spise mindre kjøtt. Til slutt legger han til en moderering: *Selv om det selvfølgeligdet er jo de mest ekstreme man ser, da.* Dette tolker jeg slik at han snakker om at det er de mest radikale pressgruppene som får mest oppmerksomhet i mediene.

Roger mener at dette (fokus på dyrevelferd og klima for eksempel) er et fenomen som kommer til å gå over, for så å dukke opp igjen. Akkurat dette har mange vært inne på. Bekymringen som de fleste hadde for økonomien var ikke bare knyttet til dårlig lønnsomhet, men også til fremtidens krav til husdyrbygninger. Krav om utedrift, altså om å drive med gris utendørs, var det få som mente var så veldig realistisk. Det gikk heller på større arealer og bruk av større mengder strø.

Roger: *...En ser jo det som på alt mulig annet, at det går i sånne bølgedaler. Plutselig, så er det mange år som det ikke er et eneste ord om det, og så er det et eller annet som skjer igjen; og da. Og da er det i gang på nytt.*

Avslutning og konklusjon

I hvilken grad kan vi så snakke om at mediernes omtale av husdyrproduksjon og kjøttkonsum har påvirket de unge? Har de mer eller mindre lyst til å ta over husdyrproduksjonen hjemme – eller har det ikke skjedd noen påvirkning?

For å undersøke dette, så har jeg sett på teorier om mediernes påvirkning av publikum. Det er tydelig at det kan skje en påvirkning, men hvor stor den er, og hvilken betydning den får, avhenger av mange forskjellige faktorer (Waldahl 1999). De fleste informantene hadde beina trygt plantet i et bondemiljø i omgivelsene sine, og de fleste hadde sin nærmeste omgangskrets her, noe som gjør at påvirkning fra medier virker svakere (Waldahl 1999). Flere oppga at når de snakket om sakene som har versert i media så skjedde dette sammen med folk i dette miljøet, slik at eventuelle negative effekter kan ha smeltet bort eller mildnet ved å snakke med likesinnede. Allikevel kunne en viss påvirkning påvises. For eksempel fortalte Maren at hun hadde venner som sympatiserte med Norun Haugen og andre dyrevernaktivister på nett, og at diskusjonene ble så ufine at hun ville skjerme seg for det og ikke deltok. *...Men egentlig så veit jeg at det er riktig å si litt imot. Men jeg blir veldig sånn sliten av å diskutere. For det at det ofte...vegetarianere og sånn, så er de på et helt annet sted.....* Her kan vi snakke om at mekanismer som «Taushetsspiralen» er virksomme; Maren opplever seg som representant for et mindretall i denne gruppen og vegrer seg mot å ta diskusjonen og blir derfor taus (Waldahl 1999, 237). Flere av respondentene gav uttrykk for at det ikke var noen vits i å diskutere med aktivister, så derfor lot de det være. Denne vegringen kan ha andre årsaker enn at det «ikke er noen vits», men kan uansett være med på å forsterke inntrykket av aktivistenes oppslutning, slik at marginale grupper fremstår som større enn de er, og derved får være med og sette dagsorden i mediene (238). For eksempel har Maren merket en forandring i hvordan hun oppfører seg; *....Og jeg syns at når jeg tar med folk fra byen inn i fjøset, så føler jeg liksom at jeg må forsvare så mye. Uten at de har stilt spørsmål ved noe. Og det er noe jeg har begynt å tenke litt over.*

Det kom også fram at det helt klart er en kunnskapskløft mellom dem og venner/publikum som ikke er bønder selv, og at de opplever dette som frustrerende. Innstillingen til dette var i hovedsak veldig konstruktiv- mange følte et ansvar for å snakke med folk og lære dem opp. Men det var også noen som mente at avstanden har blitt håpløst stor, og at det ikke vil være mulig å få by-befolkningens kunnskaper opp på et fornuftig nivå.

Den positive virkningen av koronapandemien på omdømmet, og dette med at

søkelyset på kjøttkonsum som noe negativt kom til å gå over, var argumenter flere la frem og er eksempler på krefter som virker i motsatt retning av det negative mediepresset (Waldahl 1999).

Hva tenker de unge om fremtiden? På direkte spørsmål var de fleste ungdommene mer bekymret for økonomien i næringa i fremtiden, enn for at det skulle komme nye og strengere velferdskrav diktert av aktivistgrupper. Allikevel var det flere som så for seg at det kunne komme krav om å slippe dyrene ut, og det var også noen som var positive til dette –selv om de hørte til fåtallet. Mange forventet at det skulle komme flere krav til velferd i fremtiden, og det var få som uttrykte noe særlig problemer ved det, bortsett fra økonomien ved å gjøre bygningsmessige endringer.

Unntaket var nettopp utedrift, som mange lurte på hvordan man skulle kunne få til smittevernmessig forsvarlig, og som de fleste så på som litt urealistisk. Noen mente at det var lite sannsynlig at landbruket vil gå i en mer dyrevennlig retning, fordi folk ikke ser sammenhengen mellom priser og dyrevelferd: de kan godt reagere på innslag i nyhetene, men allikevel går de for *den billigste pølsa i butikken*. I fremtiden mente de fleste at det kom til å bli færre som ville starte opp med svineproduksjon. Begrunnelsene for dette var litt forskjellige, men dårlig omdømme og krav til bygninger var blant dem. Dette tolker jeg slik at de frykter at de i fremtiden ser at de kan risikere å måtte forholde seg til en opinion hvor pressgrupper får større makt. Men ettersom mange ikke hadde tenkt så nøye igjennom dette spørsmålet før jeg stilte det, kan det her være snakk om en undersøkelseeffekt.

Når vi gikk konkret inn på følgene av mediernes omtale av svineproduksjonen, var de unge hverken oppgitte eller nedstemte. Alle tiltakene som en kunne tro ville være en stor belastning, virket ikke helt slik: ungdommenes holdning var tvert imot gjennomgående positiv til at dyrevelferd ble satt på dagsorden. De syntes også at tiltakene var bra -og til sitt bruk nyttige, og hadde en konstruktiv innstilling til det hele. Noen sa spontant at de syntes mediene hadde gjort en god jobb med å vise fram sakene, og følte seg slett ikke rammet av kritikken mot næringen selv. De mente at bransjens reaksjoner, for eksempel med artikler i Nationen, hadde virket med til å nyansere bildet, og at virkemidlene brukt i filmen hadde sin berettigelse.

Det var også noen som omtalte filmen som en god dokumentar, og at den fikk fram flere sider av saken. I min beskrivelse av filmen viser jeg at jeg mener at det er brukt en del virkemidler for å styrke budskapet, og at dette svekker dokumentarens kredibilitet. Denne innstillingen var ikke nødvendigvis mine intervjuobjekter enige i, selv om noen

også delte denne oppfatningen. Den overveiende positive innstillingen til filmen kan skyldes at noen av de unge svineprodusentspirene har latt seg forlede av det jeg mener er filmprodusentens virkemidler, og tatt inn over seg budskapet uten et mer realistisk filter. Men hvis denne innstillingen skulle skyldes naivitet, så burde man kanskje også kunne si at dette hovedsakelig var tilfellet blant de yngste deltakerne i undersøkelsen. Men det var ingen sammenheng mellom alder og syn på filmen.

Jeg kunne ikke finne noen sammenheng mellom dem som hadde mest på hjertet, eller dem som var litt knappere i sin kommunikasjon på området. Begge kjønn var representert, så det var heller ikke noe kriterium for å mene det ene eller det andre. Så ut fra dette kan det virke som om innstillingen til mediefokuset var betydelig mer positivt enn antatt. Det kan også tenkes at den positive innstillingen kom av at den yngre generasjonen er mer vant til mediernes bruk av virkemidler enn den eldre generasjonen (som jeg er en del av – intervjuobjektene er på alder med mine barn), så det kan tenkes at de har en annen reaksjon på mediene – de har jo vokst opp med dem.

En annen ting er at Sverre sa at: *..... Fordi at målet til de som lagde dokumentaren var ikke å få stengt ned hele produksjonen, liksom er det stikk motsatte av hva Magnus sa var målet med filmen: Målet er jo på en måte å prøve å ... enten å - i beste fall å få lagt oss ned* så det hersket altså litt ulike meninger om filmprodusentenes motiver.

Selv om det bare var tre som vurderte å ikke fortsette med svineproduksjon, ga alle de andre uttrykk for at det å slutte med gris ikke var oppe til vurdering en gang. De som ikke ville fortsette med gris nevnte omtalene i mediene som en del av årsaken til dette, og uttrykk i styrkegrader fra *det har i hvert fall ikke gitt meg noe mer lyst til å drive med gris*, til *medieomtalen betyr mye* ble brukt. Blant de andre som skal fortsette/ta over, så ble det nevnt at medieomtalen hadde *lagt en sånn liten skygge på det*. En sa det slik *..en må ikke på død og liv investere 12 millioner i noe en blir hata for!* - han dempet denne uttalelsen like etter, men litt tidligere i intervjuet sa han at mediernes omtale ikke var noe han ikke tenkte på, så ser ut til at han tenkte litt på det allikevel. En kan slik ane en viss ambivalens i svarene.

Litteratur:

Animalia.no. 2021. «Om oss.» Lastet 13.05.21.

<https://www.animalia.no/no/animalia/om-animalia/>

Animalia.no. 2021. «Statuser i helsegrissystemet.» Nettside. Lastet 13.05.21

<https://www.animalia.no/no/Dyr/svin/helsegrissystemet/statuser-i-helsegrissystemet/>

Animalia.no. 2019. «Dyrevelferd for gris.» E-læringskurs. 2019. Lastet 13.05.21

<https://www.animalia.no/no/kurs-og-opplaring/e-laringskurs-om-dyrevelferd-for-gris/>

Amundsen, Bård. 2014. «Sosiale medier gjør flere tause.» Forskning.no.

<https://forskning.no/sosiale-medier-gjor-flere-tause/545484>

Bang, Tor. 2006. *Makt og spinn i mediene*. Oslo: Abstrakt forlag AS

Bjurström, Erling, Ole Martin Høystad, Anne Scott Sørensen, Halvard Vike. 2008.

Nye kulturstudier. Oslo: Scandinavian Academic Press c/o Spartacus forlag AS

Bjørkhaug, Hilde. 2019. «Heia kvinner i landbruket! Gutter oppdras og sosialiseres i større grad inn i landbruket, mens jenter sosialiseres ut.» *Nationen*, 08.03.2019.

<https://www.nationen.no/motkultur/debatt/heia-kvinner-i-landbruket/>

Dagens Næringsliv. 2019. «Kjøttindustrien var urolige for salget av svinekjøtt etter NRK-dokumentar. Nå er fasiten her.» 15.08.19.

<https://www.dn.no/handel/nortura/nrk/landbruk/kjottindustrien-var-urolige-for-salget-av-svinekjott-etter-nrk-dokumentar-na-er-fasiten-her/2-1-654619>

Diesen, Jan Anders, Ann-Sofi S. Emilsen. «Dokumentarfilm.» snl.no. Lastet 13.05.21.

<https://snl.no/dokumentarfilm>

Dyrevernalliansen. 2021. «Vårt arbeid: landbruksdyr.» Lastet 07.05.2021.

<https://dyrevern.no/vart-arbeid/landbruksdyr/>

- Edwards, Allen L. 1957. *The social Desirability Variabe i Personality Assessment and Reserarch*. New York: Dryden Press
- Frittord.no. 2019. «Fritt ords honnør 2019.» Lastet 13.05.21.
<https://frittord.no/nb/priser/fritt-ords-honnor/frank-nervik-norun-haugen-ola-waagen-og-piraya-film>
- Haugen, Norun (NRK Brennpunkt/ Piraya films). «Griseindustriens hemmeligheter.» Dokumentar. 20.06.2019.
<https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2019/MDDP11000519>
- Haugen, Norun. 2020. «På innsiden av kjøttindustrien.» <https://www.norunhaugen.no/>
- Holsten, Hilde Hartmann, Charlotte Kildal. 2018. «Media påvirker hvordan vi oppfatter Klimaendringer.» Lastet 13.05.21. <https://forskning.no/klima-media-partner/media-pavirker-hvordan-vi-oppfatter-klimaendringer/296701>
- Jacobsen, Dag Ingvar. 2015. *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag
- Kvalvik, Martin. 2013. «Sosiale mediers påvirkning på dagsorden. Hvordan sosiale medier har endret politisk kommunikasjon.» Masteroppgave, Universitetet i Oslo.
- Landbruks og matdepartementet. «Om antibiotikabruk i norsk landbruk.» 11. april 2019. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/antibiotika/om-antibiotikabruk-i-norge/id2638137/>
- Mattilsynet.no. 2020. «Tilsynet med velferden for svin 2021 – 2022.» Lastet 13.05.21.
https://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/svin/tilsyn_med_velferden_for_svin_2021_2022/

- Morsund, Gunnar. 2017. «Rystende forhold hos grisebønder avdekket.» NRK Nyheter, 4. desember 2017. <https://www.nrk.no/rogaland/rystende-forhold-hos-grisebønder-avdekket-1.13803803>
- Nipen, Kjersti. 2019. «Kjøtt har begynt å stinke. Derfor kutter unge ut kjøttet.» Aftenposten A-magasinet, 3. januar 2019. Republisert 20. juni 2019. Sist oppdatert 25. september 2020. <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/6nJwzW/kjoett-har-begynt-aa-stinke>
- NOAH- for dyrs rettigheter. 2021. «Meatless: kjente vegetarianere.» Lastet 13.05.21 <https://www.dyrsrettigheter.no/landbruk/meatless-kjendiser-om-vegetarisme/>
- Norsvin. 2021. «Om oss.» Lastet 17.04.21. <https://norsvin.no/om-oss/>
- Norsvin. 2021. «Avliving av sjuke dyr.» Lastet 14.05.21. <https://svineportalen.no/avliving-av-sjuke-dyr/>
- Nortura.no. «Griseløftet – dyrevelferd.» Reklamefilm. 17.09.18 <https://medlem.nortura.no/arkiv-2018/nortura-lofter-dyrevelferden-til-gilde-grisen-article42511-18551.html>
- Nortura.no. 2021. «Om oss» Lastet 14.05.2021. <https://www.nortura.no/om>
- NRK Nyheter. «Videodokumentasjon fra tilsyn Mattilsynet har gjort hos slaktegrisbønder i Rogaland, som NRK har fått tilgang til, er rystende.» Lastet 14.05.21 <https://www.nrk.no/rogaland/rystende-forhold-hos-grisebønder-avdekket-1.13803803>
- NRK TV 2019. «Griseindustriens hemmeligheter.» 13.05.21. <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2019/MDDP11000519>
- NRK TV. «Line fikser maten.» Serie. Lastet 14.05.21. <https://tv.nrk.no/serie/line-fikser-maten>
- Sannvoll, Annie L. 2018. ««Det påvirker ikke meg, men man blir jo påvirka, da.» En kvalitativ studie om jenters opplevelse av kropp og kosthold i sosiale medier.» Masteroppgave, Høgskolen i Innlandet.

Store Norske Leksikon, s.v. «Medier», 11.05.21, <https://snl.no/taxonomy/768>

Waldahl, Ragnar. 1999. *Mediepåvirkning* (2. utg). Oslo: Ad Notam Gyldendal

Wikipedia, s.v. «Sosiale medier», 11.05.21.

https://no.wikipedia.org/wiki/Sosiale_medier

Wikipedia, s.v. «Brennpunkt (NRK)», 13.05.21.

[https://no.wikipedia.org/wiki/Brennpunkt_\(NRK\)](https://no.wikipedia.org/wiki/Brennpunkt_(NRK))

Wikipedia, s.v. «Nvivo», 14.05.21 <https://no.wikipedia.org/wiki/Nvivo>

Wikipedia, s.v. «Farmen», 14.05.21. <https://no.wikipedia.org/wiki/Farmen>

Illustrasjoner

Norsvin. «Slaktegriser.» 27.04.2018.

<https://www.mynewsdesk.com/no/norsvin/images/slaktegriser-1293227>

Nortura. «Vår nye standard for dyrevelferd.» 17.09.2018.

<https://medlem.nortura.no/arkiv-2018/nortura-lofter-dyrevelferden-til-gilde-grisen-article42511-18551.html>

VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE

1. Informere nøye om personvern og sletting av opplysninger, samt anonymisering av data.
2. Ta utgangspunkt i spørreskjemaet, men la det flyte litt ettersom de snakker. Gi intervjuobjektet rom – vær obs på – og noter evt kroppssignaler.
3. Vær tydelig på når intervjuet skal starte og opptaket begynner. Antyd ca 45 min.
4. Transkripsjon – de vil få anledning til å lese igjennom og endre, samt godkjenne denne.
5. Tolking og anonymisering

SPØRSMÅL TIL DISKUSJON:

- 1: Hvis du leste om Mattilsynets avsløringer i Rogaland i 2017 – gjorde du deg noen tanker om det? I så fall hvilke?
- 2: Har du sett filmen som ble sendt på NRKs Brennpunkt den 19. juni? I så fall: hva tenker du om den? Dersom du ikke har sett den; er det en grunn til det?
- 3: Har du opplevd at fremmede har tatt kontakt med deg eller noen i familien din for å si noe negativt om svineproduksjonen deres? I så fall hvordan reagerte du/de på det?
- 4: Hvilke nettmedier bruker du – og i tilfelle hvor ofte? (F.eks; Snapchat, Twitter, Facebook, Nettaviser – f.eks VG/Dagbladet)
- 5: Leser du papiraviser? I tilfelle hvilke, og hvor ofte?
- 6: Hvis dere snakker om Brennpunkt-filmen eller hendelsene i Rogaland noen steder; hvor skjer det som oftest (skolen, hjemme, på sosiale medier)?
- 7: Hender det at du føler at du må forsvare hva foreldrene dine driver med?
- 8: Har du møtt veganere eller vegetarianere som har kommentert svineproduksjonen hos dere?
- 9: Har du lyst til å drive med gris når du tar over gården?
- 10: Har det ønsket endret seg? I så fall: har du tenkt noe over hvorfor?
- 11: Hvordan tror du svineproduksjonen i Norge vil se ut om 10 år?

VEDLEGG 2: EMNEKORT

TEMAER PÅ EMNEKORT TIL STØTTE FOR SAMTALEN

- 1: Hvilke medier Papiravis? Instagram? FB? Grupper?
- 2: Rogaland 2017 - NRK Brennpunkt 2019
- 3: Har du noe kontakt med veganere? Kjenner du noen? Diskutert?
- 4: Har du vært i en situasjon hvor du har latt være å si hva du driver med pga frykt for diskusjon?
- 5: Følger: Velferdsgris, Læringsprogram? Gjør det noe med tenkemåte?
- 6: Føler du at du må forsvare det du /foreldrene dine driver med?
- 7: Har du lyst til å drive med gris? Lystbetont? Mer eller mindre siden griseindustriens hemmeligheter?
- 8: Norsk svineproduksjon om 10 år: Tror du det vil være veldig annerledes? Hvordan? Dyrevelferd: Mer? Mindre?

Stikkord: x: Press om frittgående høns/kjeder

x: Pelsdyrforbudet

x: Narasinskandalen: fôr

x: Forbrukermakt

VEDLEGG 3: INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING NSD

Vil du delta i forskningsprosjektet:

«Å være eller ikke være – et spørsmål også for unge svineprodusenter?»

Jeg lurer på om du kunne tenke deg å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne ut mer om hva dere unge bønder tenker om en fremtid som husdyrprodusenter.

Dette prosjektet er en masteroppgave i kulturstudier ved Universitetet i Sørøst- Norge, og den planlegges ferdigstilt våren 2021. Ettersom jeg er ansatt i Nortura SA, vil jeg presisere at Nortura ikke har noe formelt med dette prosjektet å gjøre. Det er Universitetet i Sørøst- Norge som er ansvarlig for prosjektet, og veileder for oppgaven er professor Stephen J. Walton ved USN.

Ditt personvern og hva skal undersøkelsen brukes til?

Jeg behandler opplysningene du gir meg konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket, og de skal kun brukes til formålet i dette skrivet. Fremkommer det for eksempel informasjon i intervjuene som kan virke til å avsløre identitet, skal jeg ikke bruke den. Den ferdige undersøkelsen kan bli publisert i fagtidsskrifter, grisekafeer el. l. dersom det er interesse for den.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du vil være med på dette, kommer jeg til å avtale et tidspunkt hvor du har litt ledig tid og jeg kan komme og intervjuer deg. Intervjuet det vil vel ta en times tid.

Dessuten vil du etter hvert få utskrift av notatene mine fra intervjuet, slik at du kan se om du er enig i det jeg har notert. Dette kan vi godt ta over telefonen også.

Det er frivillig å delta

Det er naturligvis frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

- De som vil ha tilgang til oppgaven, er Universitetet i Sørøst-Norge, undertegnede student, og veileder Stephen J. Walton.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Så jeg vil presisere at; når oppgaven er ferdigstilt, skal det ikke være mulig å identifisere noen av informantene.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 21.06.2021. *Da vil det innsamlede datamaterialet anonymiseres fullstendig.*

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst- Norge har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Student Tone Sæter, tonsaete@online.no; tlf 918 93 133
- Universitetet i Sørøst- Norge ved professor *Stephen John Walton*, stephen.j.walton@usn.no
- Vårt personvernombud: Paal A. Solberg, paal.a.solberg@usn.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen
Prosjektansvarlig
Stephen Walton
Professor USN

Tone Sæter
Student USN

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet; «Å være eller ikke være – et spørsmål også for unge svineprodusenter?», og har fått anledning til å stille spørsmål.

Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. *juni 2021*

(Signert av prosjektdeltaker, dato)